't Vagevenster 17

Heemkundevereniging

BERCHS-HEEM

Bestuur Heemkundevereniging Berchs-Heem:

Jan van der Burgt
voorzitter
Zicht 7
5351 RG Berghem
tel. 0412 - 401183

Herman van de Camp
secretaris
Burg. van Erpstraat 61
5351 AS Berghem
tel. 0412 - 401327

Lambert van Hintum
penningmeester
Clausstraat 5
5351 CJ Berghem
tel. 0412 - 402515

Riny Gremmen
Zevenbergseweg 31
5351 PG Berghem
tel. 0412 - 402141

Jan Bon
Heiligenbos 40
5351 SP Berghem
tel. 0412 - 401131

Ans den Brok
St. Willibrordusstraat 21
5351 ED Berghem
tel. 0412 - 401214

Dora van Ravensteijn-Schraven
Broekstraat 19
5351 NC Berghem
tel. 0412-401127

Redactie 't Vagevenster:
Jan van den Heuvel
Peter Hoefnagels
Gerard Hoeks

Vormgeving: Bert Akkermans,
Hans van de Hurk

Inleveren kopij 't Vagevenster:
Heemkamer Oud-Gemeentehuis,
Burg. van Erpstraat 2.

Aanleveren kopij:
indien mogelijk op diskette, tekst in WordPerfect of Word.
Kopij, foto's en ander aangeleverd materiaal worden na plaatsing geretourneerd.

Leden van Heemkundevereniging Berchs-Heem krijgen het verenigingsinformatie- en nieuwsblad, 't Vagevenster, gratis thuisbezorgd.

Losse nummers f. 7,50
exclusief verzendkosten,
aan te vragen bij de secretaris:
Herman van de Camp
Burg. van Erpstraat 61
5351 AS Berghem
tel. 0412 - 401327

Rekeningnummer Rabobank:
1065 16 817
t.n.v.: Heemkundevereniging Berchs-Heem

K.v.K. nr. V219728

't Vagevenster nummer 17, mei 2001

Inhoud

Een riviertje of beek dwars door Berghem 590
door Antoon Gremmen
Onderzoek naar een natuurlijke waterloop door Berghem 590
Waar stroomde de Schaijkse ofwel de Berchemse Zeeg dan wel? 595
Waterschap 595
Verdere bewijzen voor een beek op Koolwijk 597
Samenvatting 600

Een pracht van een 'Huijs & hoff', van oorsprong laat zeventiende eeuws 603
door Gerrit Laurenssen
Burgemeester van Erpstraat 55 in Berghem, een monument dat aandacht verdient 603
Karakteristiek 604
Interieur 606
Exterieur 610
Wie waren de eigenaren door de eeuwen heen? 614
Conclusie 623

't Vagevenster
nummer 17 - mei 2001

Van de Redactie

Water zoekt zijn weg van hoog naar laag. Dat heeft het altijd gedaan, dat vinden wij logisch. Vele beken stroomden vroeger van het hoge Brabantse land naar de lage Maaskant. De mensen deden er hun voordeel mee. De was werd in de snelle stroom gespoeld en uiteraard dronken mens en dier van het heldere water. In het vroege voorjaar stond echter het Maaswater hoog en stroomde op zijn beurt het omringende lagere land binnen. Hierbij werd een rijke kleilaag achtergelaten, waarmee de mens wederom zijn voordeel deed. Berghem heeft zich hier op zijn typerende wijze ontwikkeld. Op de grens van de vruchtbare klei en de schrale zandgrond. Welgestelde boeren aan de Laanderhof en keuterboeren op het zand.
Gerrit Laurenssen neemt in dit nummer een authentiek pand en zijn vroegere bewoners aan de Laanderhof onder de loep. Een boeiende blik op de bouwkunst en eigenaren van deze uitzonderlijke boerderij. Maar eerst voert Antoon Gremmen ons langs de koele beek die in voorbije tijd over Berghems grondgebied gestroomd zou hebben. Wat is aantoonbaar juist? Een zoektocht naar de waarheid.

EEN RIVIERTJE OF BEEK DWARS DOOR BERGHEM

Onderzoek naar een natuurlijke waterloop door Berghem

'Er stroomde vroeger een rivier van zuid naar noord door Berghem. Dit gegeven komt nogal eens ter sprake wanneer je met mensen praat die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van ons dorp. Met name diegenen die belangstelling hebben voor de geografische geschiedenis d.w.z. de ligging van waterlopen, wegen en landbouwpercelen.
Volgens sommigen zou deze waterloop niet dwars door Berghem, maar door het Durendseind gestroomd hebben. Daar ik geboren en getogen ben in dit gedeelte van Berghem en ik sinds jaar en dag lid ben van Heemkundevereniging Berchs-Heem, wil ik proberen een en ander uit de doeken te doen.
Het onderzoek ben ik gestart in het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch dat gevestigd is in de Citadel. In 'Studiezaal 1' vinden we de afdeling 'oude kaarten'.
Aan de hand van verschillende van deze historische kaarten, van de veertiende tot en met de negentiende eeuw, kon ik vaststellen dat de beek wel degelijk heeft bestaan. Volgens deze kaarten stroomde deze beek van de Peel tussen Uden en Volkel richting Schaijk. Voor Schaijk boog de beek naar het westen richting Berghem-dorp, toentertijd Bergereind genoemd. Zover kwam de beek echter niet, want via het Ganzenven stroomde de beek naar het Durendseind.

Deze gegevens haalde ik uit de oude kaarten van 'Hertogdom Brabant'. Deze kaarten zijn, althans de originele exemplaren, prachtig uitgevoerd met schitterende randversieringen en mooie monogrammen en wapens van de makers. Ze zijn meestal in het Latijn gesteld.
Zijn deze oude kaarten echter ook enigszins betrouwbaar?
Dit is een vraag die veel geïnteresseerden zich stellen.
Het Maasland behoorde samen met Peelland, Kempenland en het Kwartier van Oisterwijk tot de Meierij van Den Bosch. De vroegste kaarten van Hertogdom Brabant, waartoe de Meierij behoorde, zijn op het Rijksarchief beschikbaar vanaf ongeveer 1400.
In 1835 verscheen de eerste topografische kaart van het 'Koninkrijk der Nederlanden'.

Een kaart die voor dit onderzoek van belang kon zijn, bevond zich niet in het Rijksarchief, maar bij de Katholieke Universiteit Brabant (KUB) te Tilburg in de zogenaamde Brabantia Collectie. Dit is de 'Kaart Figuratieve Der Stad en Meierije van 's-Hertogenbosch' van 1796 gemaakt door Joh. H.A. Camp die landmeter en ingenieur was en leefde van 1721 tot 1807. Deze kaart gaf enig houvast waar de beek of rivier

Fragment uit 'De Nieuwe kaart van Brabant van Isaac Tirion 1739'.
Vanuit de Peel stromen twee beekjes naar het Maasland. Het beekje links (zie pijl) stroomt via Boekel, Uden en Volkel, richting Schaijk en dan met een boog naar het westen richting Berghem.

gelopen zou hebben. Op deze kaart staat de beek afgebeeld en wordt hij met name genoemd: De Schaijkse of Berchemse Zeeg.

Op oudere kaarten staat de genoemde beek veel verder naar Bergereind getekend dan op de kaart van Joh. H.A. Camp.
Deze oudere kaarten kloppen hoogstwaarschijnlijk echter niet.

De kaarten die voor 1800 uitgebracht zijn, werden voor het merendeel van elkaar nagetekend, met enkele onderlinge verschillen. Deze verschillen hebben meestal betrekking op veranderingen in bestuur. (Hertogdom Brabant, Bisdom Luik enz.)
Globaal kunnen we stellen dat van 1350 tot 1750 de loop van beken en rivieren nagenoeg hetzelfde wordt aangegeven. De veranderde loop van grote rivieren wordt wel op de kaarten aangepast. Te denken valt hierbij bijvoorbeeld aan de Biesbosch, die in 1492 ontstond door de Sint Elizabets vloed en de Oude Maasarm bij Haren. De zogenaamde

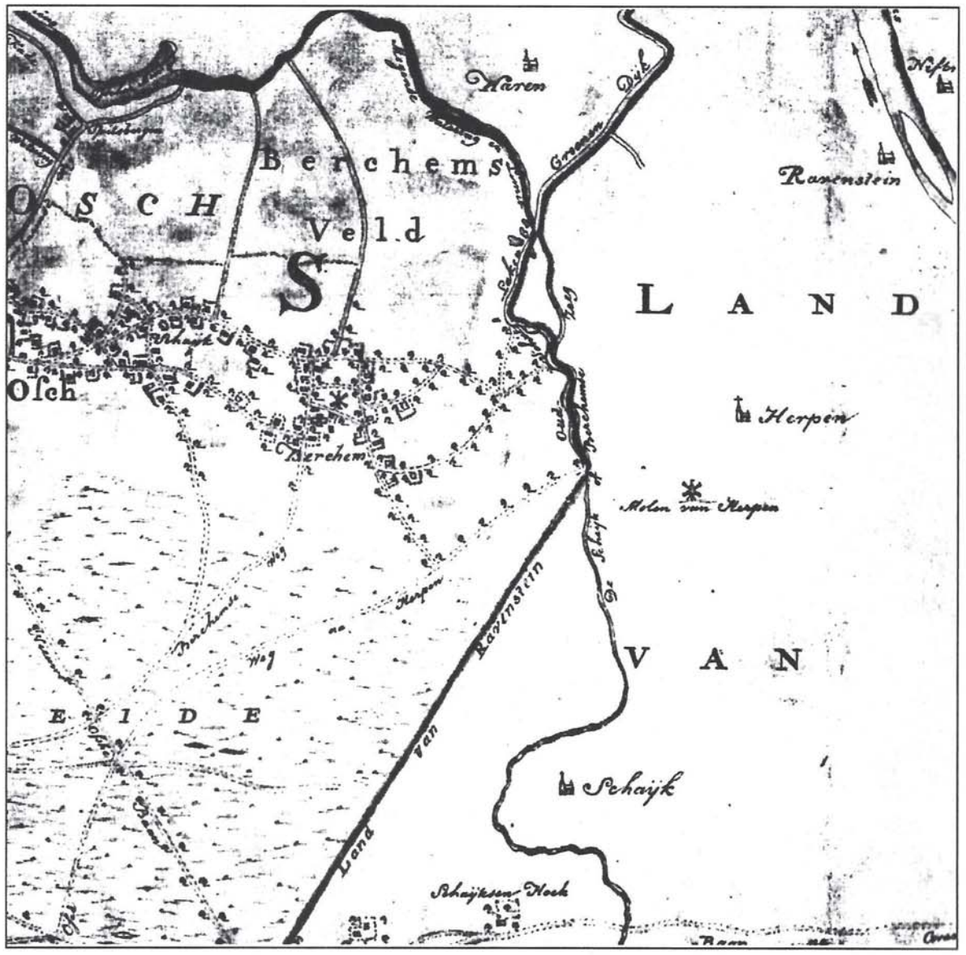

Fragment uit 'Kaart Der Stad en Meierije van 's-Hertogenbosch (1796)' van Joh. H.A. Camp (1721-1807, ingenieur en landmeter).
De loop van de Schaijkse of Berchemse Zeeg is duidelijk te volgen.

dwarsdijken zoals de Erfdijk in Herpen, de Groenendijk tussen Haren en Berghem en de Ossekade worden pas in de 17e eeuw op kaarten vermeld.
Er heeft dus geen beek of rivier door Berghem-dorp gestroomd.
Wel hebben er verschillende trek- of afwateringssloten van zuid naar noord door Berghem gestroomd. Sommige bestaan nog. Deze afwateringssloten en tochtsloten zijn gegraven tijdens de ontginning van de lage heidegebieden, ongeveer tussen 1850 en 1900. We denken dan aan o.a. het Rijsven en de 'Oude Hei'.
De afwateringen liepen van zuid naar noord:
1. Langs de Zevenbergseweg via het Vossehol en het Reut richting polder. 2. Van Willand naar Mollenstraatje en Veldstraat, achter de

Foto boven: De Schaijkse of Berchemse se Zeeg stroomde van Koolwijk naar de Landering en langs de Groenendijk naar Haren. Bij dit huis aan de Maasdijk tussen Haren en Dieden loste de Berchemse Zeeg bij de Diedense sluis op de Oude Maas (foto onder). Het huis aan de dijk, op een steenworp afstand van de 'Communicatie-toren', herinnert nog aan die tijd, het heeft de toepasselijke naam 'De Sluis' gekregen.

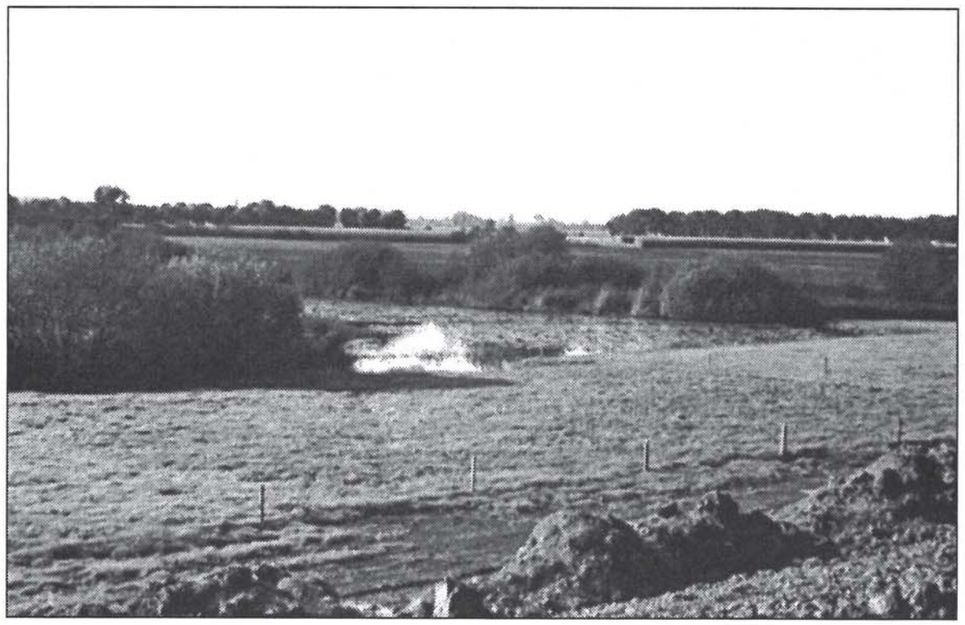

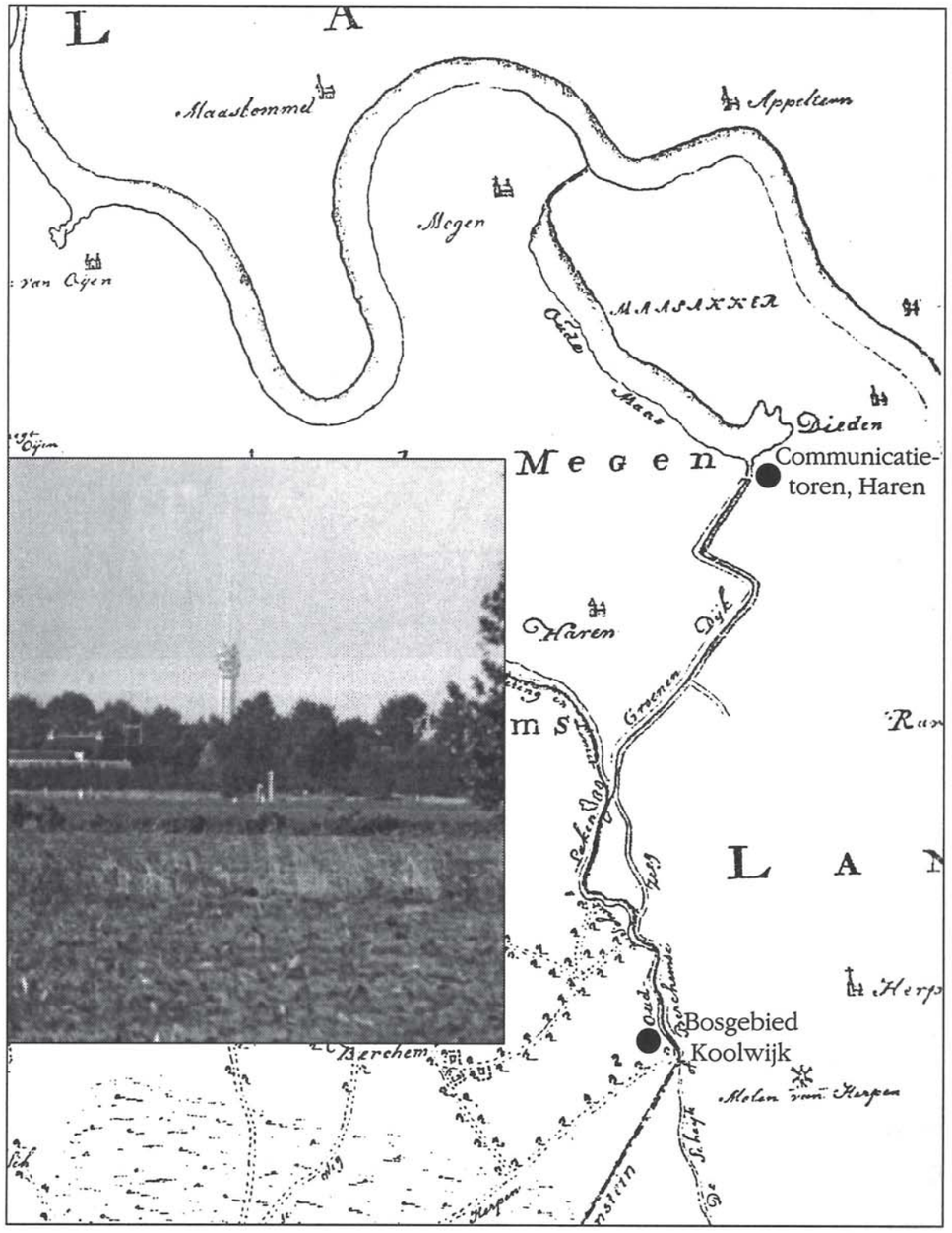

Fragment uit 'Kaart Der Stad en Meierije van 's-Hertogenbosch (1796)' van Joh. H.A. Camp (1721-1807, ingenieur en landmeter).

De Berchemse Zeeg loste het overtollige water bij de Diedense sluis in de Oude Maas.

Inzet foto: Met telelens genomen vanaf het punt waar de beek het bosgebied bij Koolwijk verliet naar de Communicatietoren te Haren. Deze toren staat bijna op de plaats waar de beek vroeger door de Diedense sluis in de Oude Maas verdween. Zie overeenkomst met kaart van Joh. Camp.

stoomzuivelfabriek langs. 3. Langs de Heihoek (Hoessenboslaan) richting polder. 4. Halve Morgensstraat, achter de molen langs, via de landringsloot richting polder.

Waar stroomde de Schaijkse ofwel de Berchemse Zeeg dan wel?
In de 18e eeuw (1700 tot 1800) stroomde de Zeeg vanaf de Peel langs Uden richting Schaijk (scheik is water). Westelijk om Schaijk, door het moerassige gebied ten zuiden van Koolwijk, naar het gehucht Koolwijk. Koolwijk werd in vroeger tijd ook wel Coelbeek genoemd. Vanaf hier verder naar de Bieskamp, Oude Hoef, langs de Groenendijk richting Haren, om via de Diedense sluis in de Oude Maasarm bij Haren uit te komen.

Op de eerste topografische kaarten van 1835, voornamelijk gedetailleerde stafkaarten van het leger, is genoemde beek in zijn geheel niet meer terug te vinden. Waarschijnlijk is hij opgegaan in verschillende kleine waterlopen in bovenvermeld gebied, dat bekend stond als laag en moerassig.

In het bosgebied ten zuiden van Koolwijk is de beek min of meer ondergronds gegaan. Zeker onder de grote stuifzandwallen, die mede ontstaan zijn door ontginning en heidegebruik (plagwinning) eind 18e eeuw.
De loop van de beek is weer min of meer hersteld met de ontginning van het 'Ganzenven' in het begin van de 20e eeuw.
Zeker is, dat de beek als ontwatering van het heidegebied ten zuiden van Koolwijk aan het einde van de 19e eeuw en de eerste helft van de vorige eeuw nog heeft bestaan.

Waterschap
De waterlossing vanaf Schaijk ging later meer zuidwest via Leie en de Aa richting Maas. In 1872 werd een begin gemaakt met de aanleg van de 'Zuidooster Spoorweg Tilburg-Nijmegen', dwars door het voormalige stroomgebied van de beek. De spoorlijn werd op een dijk gelegd van twee tot drie meter hoog met slechts enkele onderdoorgangen voor waterafvoer.

Al snel na de aanleg van de spoorlijn kregen landbouwers in het gebied Hondshoek/Kleine Koolwijk te maken met wateroverlast. Deze wateroverlast had twee oorzaken. Ten eerste het water van de Beerse Maas. Ten tweede het water dat aangevoerd werd van het 'hoge land' van Koolwijk.
De landbouwers, 22 in getal en samen goed voor 22 hectaren, probeerden tot oprichting te komen van een Waterschap voor de

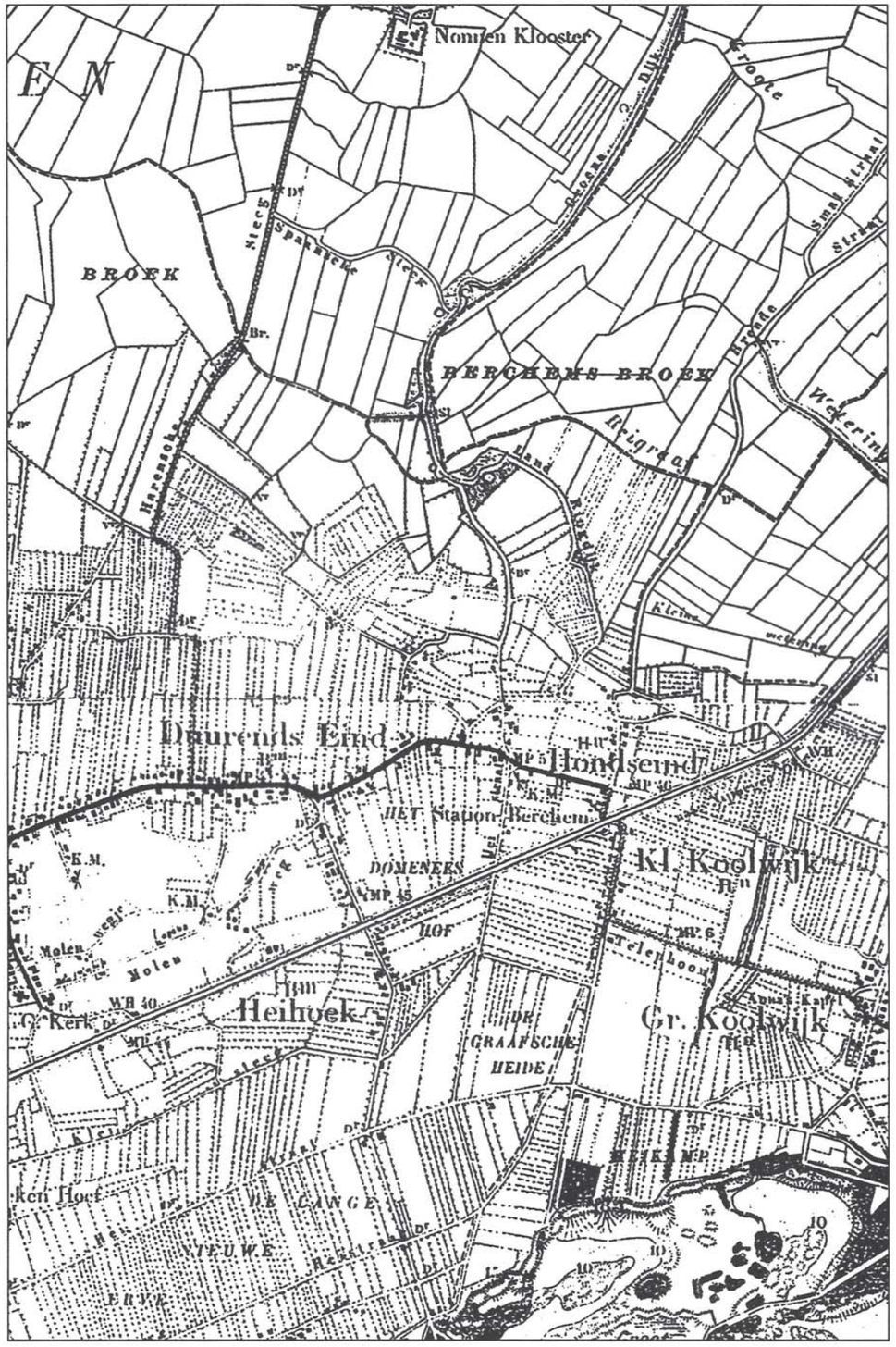

Fragment uit een topografische kaart van eind 19e eeuw. Op deze kaart is de loop van de Berchemse Zeeg niet meer terug te vinden, nog wel de Landering en Groenendijk.

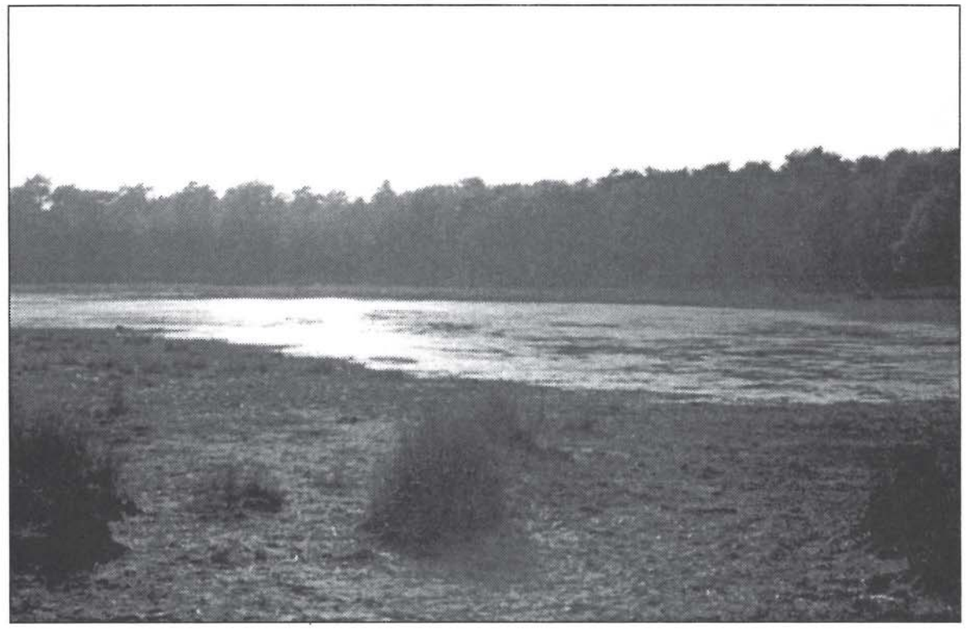

Het Ganzenven.

waterkering in hun gebied. In de stukken van Waterschap "de Hondshoek" staat het doel van het schap beschreven, alsmede langs welke percelen de dam of dijk aangelegd zou worden.
Waterschap "de Hondshoek" heeft waarschijnlijk alleen op papier bestaan. De omslag (kosten) per hectare zal voor de deelnemers te hoog zijn geweest.

Verdere bewijzen voor een beek op Koolwijk

Op Koolwijk lagen oorspronkelijk 3 of 4 duikers naast elkaar onder de voorheen provinciale weg Berghem-Herpen, hetgeen kan duiden op veel waterafvoer.
Koolwijk werd in vroeger tijd ook wel Coelbeek genoemd (Over een Coele beek en een kleine kapel – een artikel in het Brabants Dagblad van 25 juli 1990).
De gebroeders Bernard en Gerard van Vugt woonachtig op Koolwijk vertelden "dat voor hun ouderlijke boerderij een brede treksloot liep" – een overblijfsel van de Zeeg. Langs de sloot lag een grote steen. Op deze steen staande, spoelde hun moeder – Marie van Vugt-Van de Loop uit de Zeelandse Graspeel – in hun jonge jaren de was met het heldere koele water uit de hei. In sommige natte jaren kwam het water, naar hun zeggen, "uit de hei gespoten". Er was daar ter plekke, volgens Gerard van Vugt, vroeger een ooievaarskolonie, hetgeen wederom op veel water duidt.

Foto boven: Midden jaren '50. Marie van Vught-Van de Loop voert de kippen op haar boerderij op Koolwijk, Herpen.

Foto onder: De steen in de treksloot waarop moeder Van Vught met het koele, heldere water uit de bei de was deed. Deze brede sloot, die voor de boerderij van familie Van Vught lag, was nog een overblijfsel van de Schaijkse of Berchemse Zeeg.

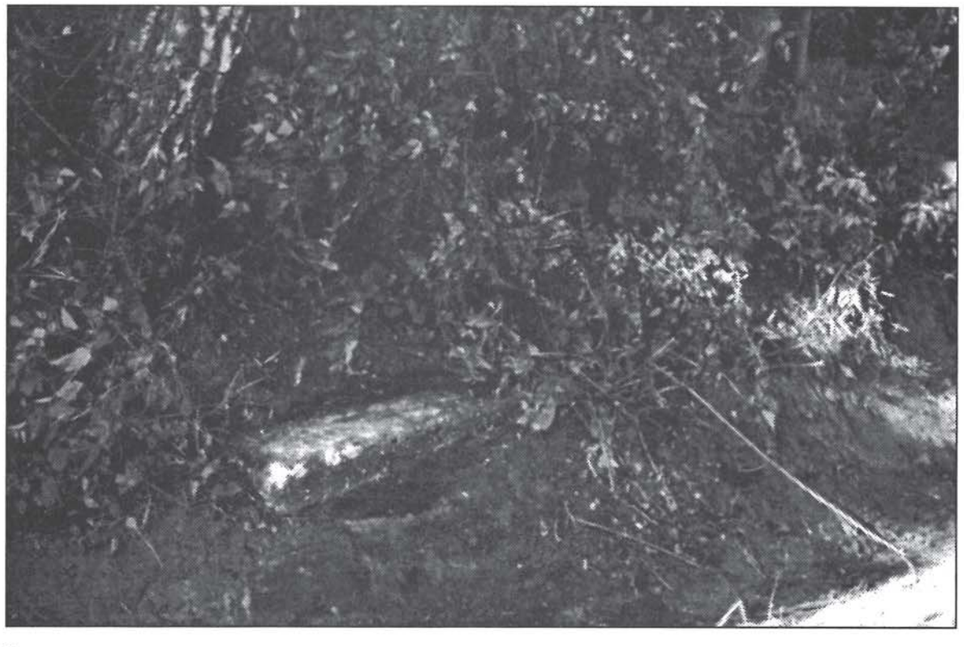

Plankaart Waterschap De Hondshoek.
De ingetekende percelen met kadasternummer –in de Hondshoek en Waatselaar– behoorden tot het grondgebied van de gemeente Berghem. Het niet ingetekende gebied – Floors, Heinenhoef en Hoenderbossch – lag op het grondgebied van de gemeente Herpen. (Gedeelte kadasterkaart Berghem, eind 19e eeuw).

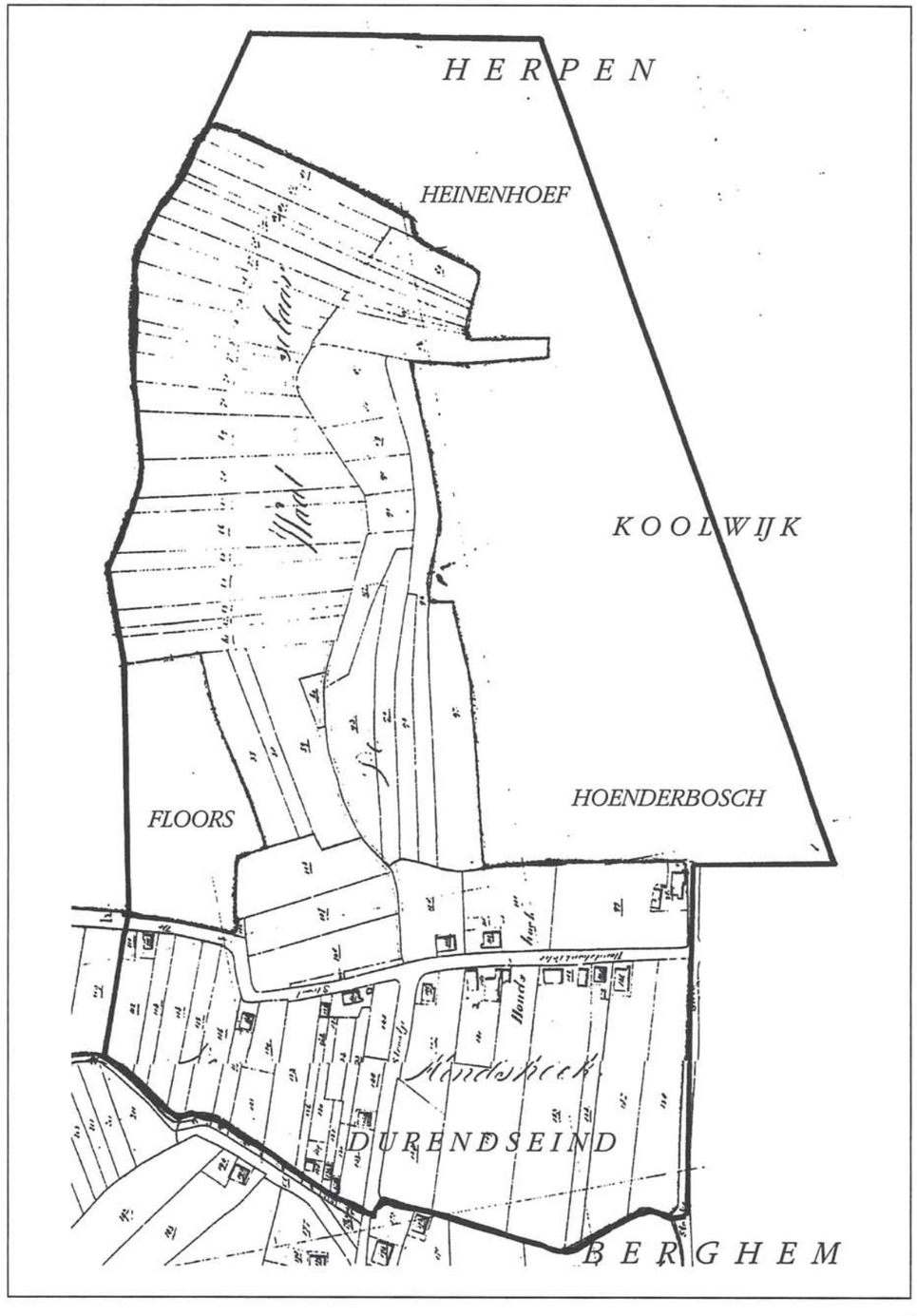

Gedeelte uit het verzoekschrift aan Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant om Waterschap "de Hondshoek" op te richten.

Berchem, 21 *Mei* 1891.

De ondergeteekenden, allen eigenaars van landerijen en huizen in den Hondshoek en Waatselaar onder de gemeente *Berchem,* in de Floors, Heinenhoef en Hoenderbosch onder *Herpen* geven eerbiedig te kennen:

dat hunne eigendommen ieder jaar bij werking van de Beersche Maas of hoog binnenwater inundeeren, waardoor adressanten aanmerkelijke schade aan hunne landerijen en huizen lijden, alsmede nadeel in de uitoefening van hunne bedrijven, welke last en nadeel van het water naar de meening van adressanten kan worden bestreden door aanleg van eene voldoende waterkeering, aansluitende aan de bestaande waterkeering de Landering onder *Berchem* over de percelen sectie A. nis. 112 en 110, langs het bouwland onder *Herpen* en *Berchem* op Waatselaar tot het perceel sectie A. no. 1644, met de noodige voorziening in de waterlossing door duikers en een sluisje.

Weshalve adressanten van Uwe vergadering beleefd durven verzoeken, om zoodra mogelijk de noodige maatregelen te willen nemen, om gezegde landerijen onder *Berchem* en *Herpen* tot een waterschap te willen vereenigen, ten einde voor den aanstaande winter de gewenschte waterkeering te kunnen daarstellen.

(get.) BIJVOET, en 21 anderen.

Samenvatting
De beek, genaamd Schaijkse of Berchemse Zeeg (of Schaijkse Aa in de 16e eeuw), heeft niet dwars door Berghem gestroomd.
In het noordoostelijk grensgebied van Berghem met het vroegere Land van Ravenstein (later gemeente Herpen) heeft de beek in het Durendseind een stuk Berghems grondgebied doorkruist.
Verder noordelijker liep de beek langs de Groenendijk naar Haren op de grens van het Land van Ravenstein en het Graafschap Megen.

Antoon Gremmen

Veldonderzoek, bronnenonderzoek en foto's
Antoon Gremmen.
Bronnen
Drs. H. Buijks, streekarchivaris Brabant-Noordoost, Oss.
L. Vos, oud-rayonkantonier Noord-Brabant, Berghem.
Gebroeders Van Vugt, Koolwijk.
Rijksarchief 's-Hertogenbosch.
Brabantia Collectie, KUB Bibliotheek, Tilburg.
Tekst Waterschap "de Hondshoek", Streekarchief Brabant-Noordoost, Oss.

Een pracht van een 'Huijs & hoff', van oorsprong laat zeventiende eeuws

Burgemeester van Erpstraat 55 in Berghem, een monument dat aandacht verdient

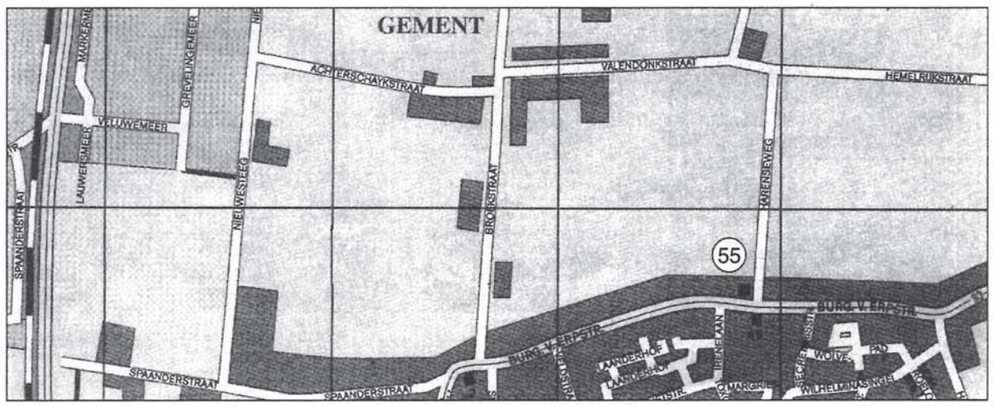

2 = Raadhuis / Heemkamer 'Berchs-Heem'
46 = Huize Zorgwijk
55 = historisch pand Burgemeester van Erpstraat 55

De Harenseweg vormt al eeuwen lang een directe verbinding tussen Berghem en Haren en is wellicht een van de weinige wegen die door de tijden heen ogenschijnlijk onveranderd is gebleven. Dat is natuurlijk deels schijn; de kanalisatie van de Maas die rond 1940 werd afgerond en ook de uitgebreide ruilverkaveling in dit gebied in de jaren zestig zullen ongetwijfeld grote veranderingen in het landschap hebben aangebracht. In ieder geval is dit deel van Berghem tot dusver vrijwel onbebouwd gebleven. Een tocht door de Steeg blijft de moeite waard. Of je dat nu doet met de fiets of per auto, niets of niemand zal je storen en je blijft genieten van die weidse blik.

Maar wanneer we vanuit de Harense polder Berghem naderen, wordt duidelijk dat ook hier op korte termijn veel gaat veranderen. Aan de ene zijde van de weg, waar eens de schuilkerk stond, verrijst nu nieuwbouw, maar daarvoor vragen we in dit artikel niet de aandacht. Het oog van de heemkundeliefhebber gaat hier eerder uit naar een plek aan de andere zijde van de weg, waar een boerderij ligt uit rond 1690, waarvan het woonhuis, weliswaar in desolate staat, nog in nagenoeg authentieke vorm is.
In feite is dat voor Berghem een uniek gegeven, zeker ook omdat het een voor die periode bijzonder huis betreft met grote historische waarde, dat door de eeuwen heen aan gegoede families heeft toebehoord.

Opname uit 1967 vanaf de Harenseweg (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist).

Karakteristiek

De boerderij bestaat uit een hoofdgebouw, het eigenlijke monument, en een aantal, over het erf verspreide bijgebouwen. Deze bijgebouwen zijn na 1930 gebouwd en vallen buiten het 'beschermd monument'.

Het hoofdgebouw is een boerderij van het hallenhuistype. Het is samengesteld uit een dwars gebouwd woonhuis met er aan vast een langgerekte, smallere, driebeukige schuur.
De bedrijfsruimte (schuur, stallen) staat met de eindgevel pal op de openbare weg, de Burgemeester van Erpstraat (vóór 1948 heette die Laanderstraat).
Het betreffende perceel vormt de Westhoek van de Harenseweg (de vroegere Kerk Steeg) met de Burgemeester van Erpstraat.

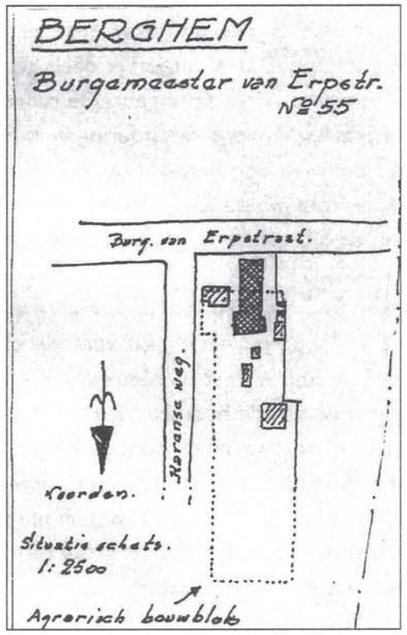

Tekening H.P. van Beveren, Rijksdienst van de Monumentenzorg, augustus 1978.

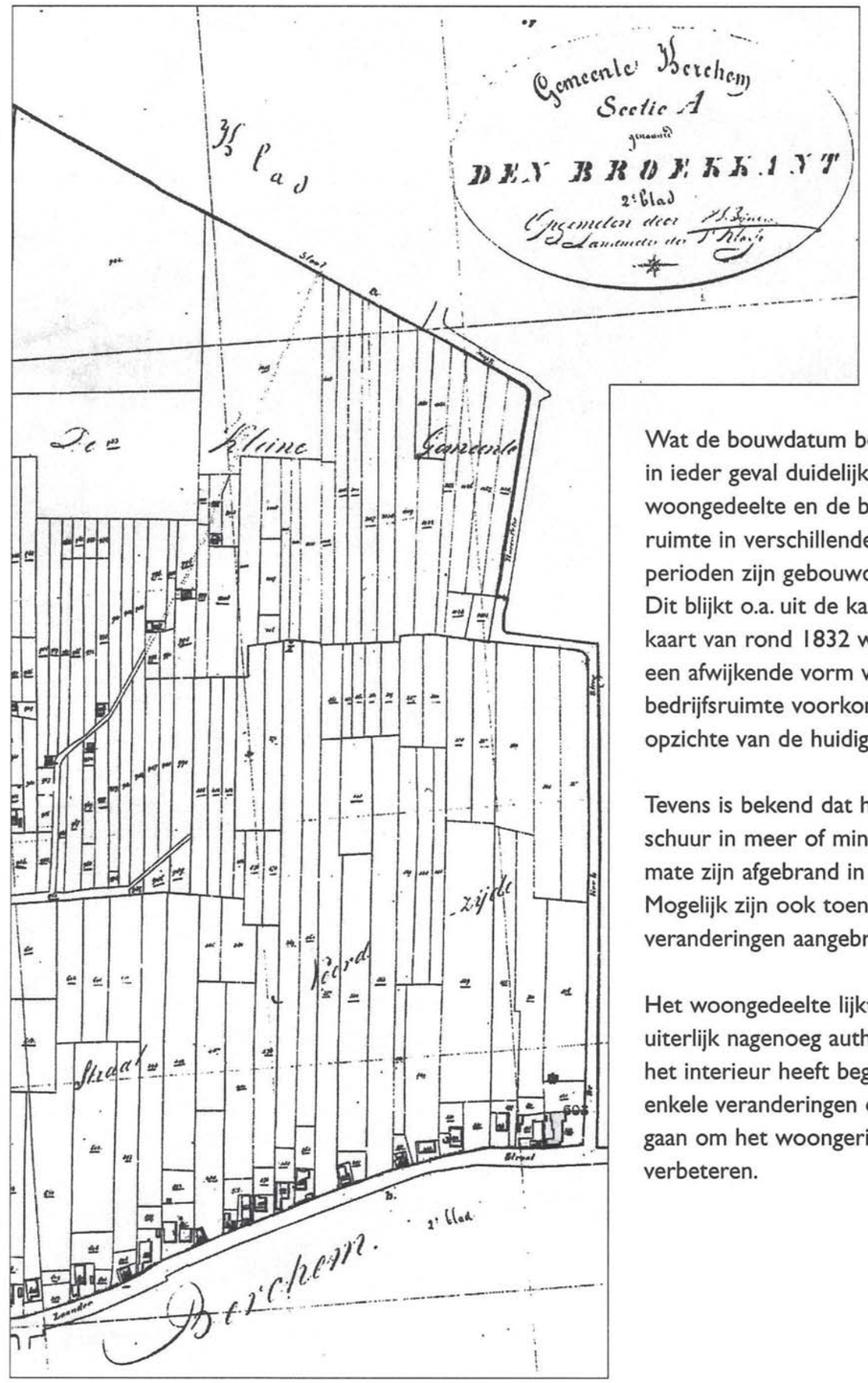

Detail van kadasterkaart uit 1832. De ingetekende vorm van de boerderij is hier duidelijk verschillend van de huidige vorm.

Wat de bouwdatum betreft is in ieder geval duidelijk dat het woongedeelte en de bedrijfsruimte in verschillende perioden zijn gebouwd.
Dit blijkt o.a. uit de kadastrale kaart van rond 1832 waarop een afwijkende vorm van de bedrijfsruimte voorkomt (ten opzichte van de huidige).

Tevens is bekend dat huis en schuur in meer of mindere mate zijn afgebrand in 1797. Mogelijk zijn ook toen veranderingen aangebracht.

Het woongedeelte lijkt qua uiterlijk nagenoeg authentiek; het interieur heeft begin 1900 enkele veranderingen ondergaan om het woongerief te verbeteren.

Opname uit 1967 vanaf de Laanderstraat / Burgemeester van Erpstraat (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist).

De boerderij werd in 1976 door de Monumentenraad bezocht. Men kwam tot de conclusie dat deze qua type en detaillering een door de eeuwen heen zeer gaaf bewaard gebleven exemplaar was, dat als een uitstekend voorbeeld van een overgangsvorm van het Brabantse hallenhuis gezien kon worden. Ook de indeling van de vertrekken, alsmede de aanwezigheid van de heerd werden als karakteristiek ervaren.

Interieur

Het woongedeelte heeft een opvallend onregelmatig grondvlak en dat is niet alleen een gevolg van een kelder/opkamer indeling. Mogelijk houdt dit verband met een bouwverandering waarvoor nu geen duidelijke verklaring is te geven.

De begane grond heeft in het midden een grote woonkeuken over de volle diepte van het grondvlak.
Tegen de scheidingsmuur met de bedrijfsruimte is het restant van een stookplaats zichtbaar.

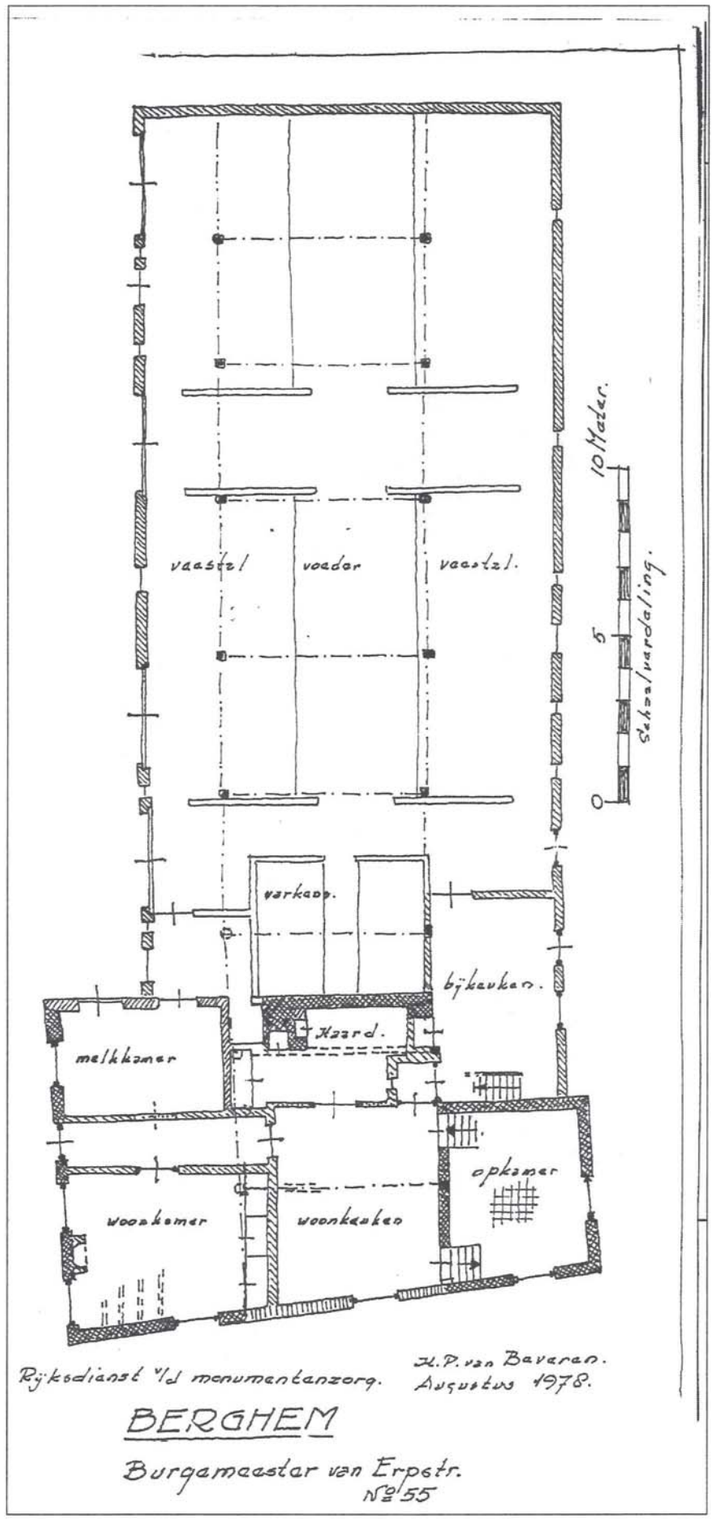

Westelijk van de keuken is de opkamer met daaronder een gewelfde kelder. Opvallend in de kelder is de dikte van de muren (± 40 cm). Deze constructie heeft er, tesamen met de twee raampjes (het ene aan de westzijde, het andere aan de noordzijde), wellicht voor moeten zorgen dat de voorraad voor de herberg goed geconserveerd bleef.
Aansluitend naar achter, in het bedrijfsgedeelte, bevindt zich een bijkeuken.

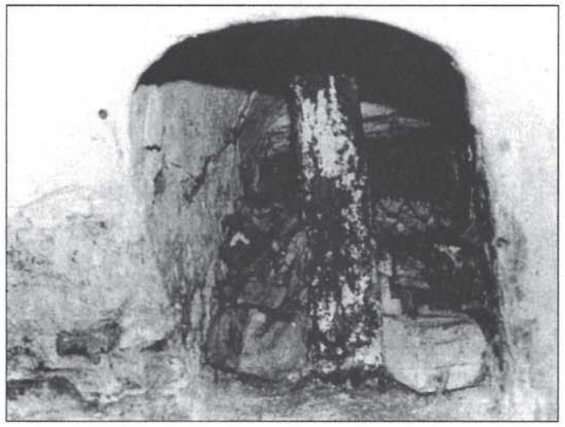

'Versperd' kelderraam aan westzijde (van binnenuit gefotografeerd, januari 2001). De dikte van de muur is hier enigszins zichtbaar.

Oostelijk is de woonkamer, naast een gang die naar de hoofdingang, de bedrijfsruimte en de melkkamer leidt. Van de woonkamer is in de vijftiger jaren een gedeelte afgescheiden om dienst te doen als slaapplaats.
Het rookkanaal van de heerd rust op een geprofileerde balk; de achterwand was gedeeltelijk bedekt met schildpadtegels afgewisseld door witte tegels. Alleen een enkel restje herinnert daar nog aan.
In de zijwanden zijn kleine kasten ondergebracht.

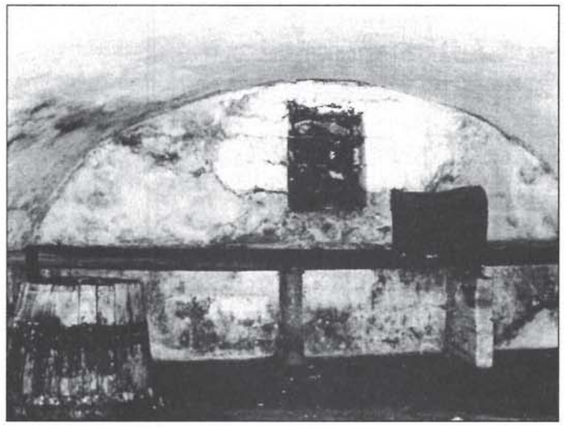

Welving van de kelder in beeld gebracht (januari 2001).

Een doorhangende balk in de zoldering van de keuken vormt een onderdeel van een ankergebint. In de muur van de opkamer is één gebint zichtbaar; de bijbehorende stijl is boven de vloer van de zolder afgezaagd. Van een tweede gebint, nabij de haard, zijn delen zichtbaar op zolder en in een muur van de bijkeuken.
De vloeren van opkamer en kelder zijn met plavuizen belegd.
Beide ruimten zijn vanuit de woonkeuken bereikbaar.

De woonkamer en de gang geven wat de detaillering van onderdelen betreft, o.a. de eenvoudige zwartmarmeren schoorsteenmantel, de tegellambrizeringen in de gang en de kastenwand in de kamer, het vermoeden dat dit deel rond 1925 een grote opknapbeurt heeft gehad. De zoldering, gevormd door een enkelvoudige balklaag met ertussen leempleisterwerk op latten, is vermoedelijk van oudere datum. De melkkelder daarentegen is van recentere datum.

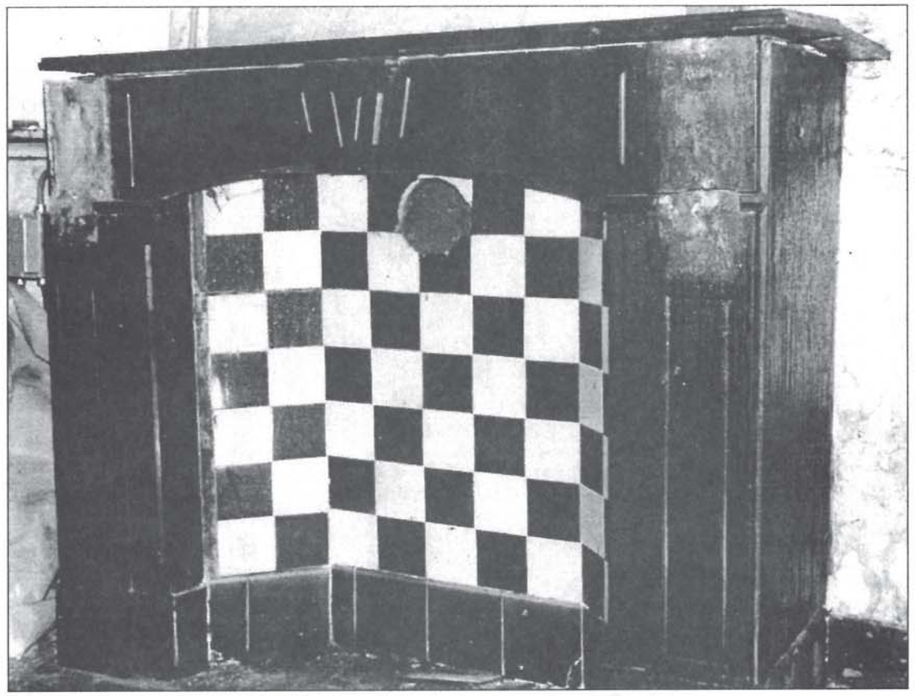

Schoorsteenmantel in de woonkamer (januari 2001).

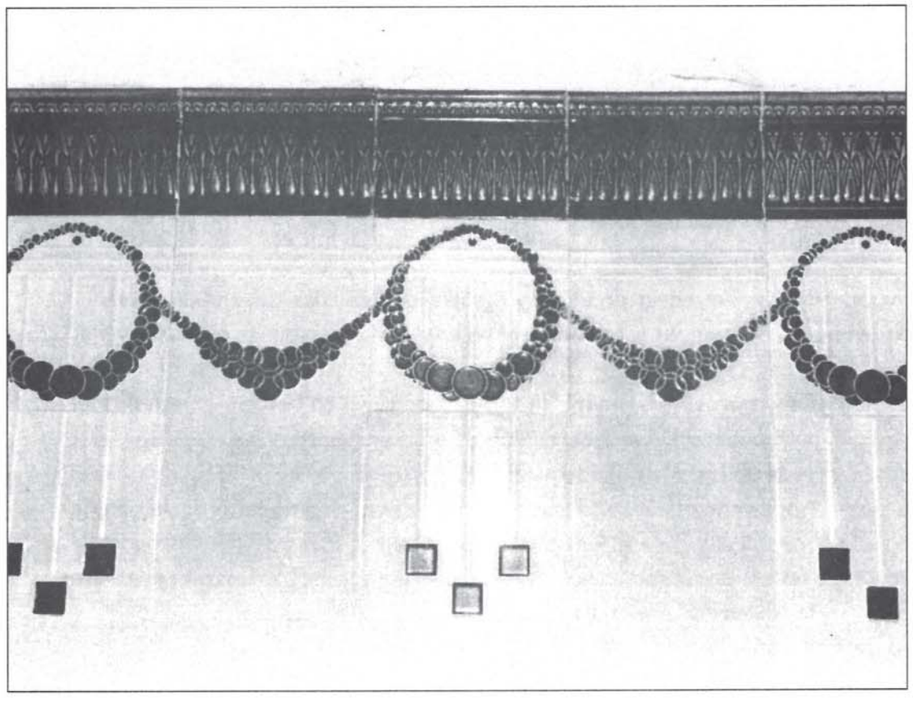

Tegellambrizering in de gang (januari 2001).

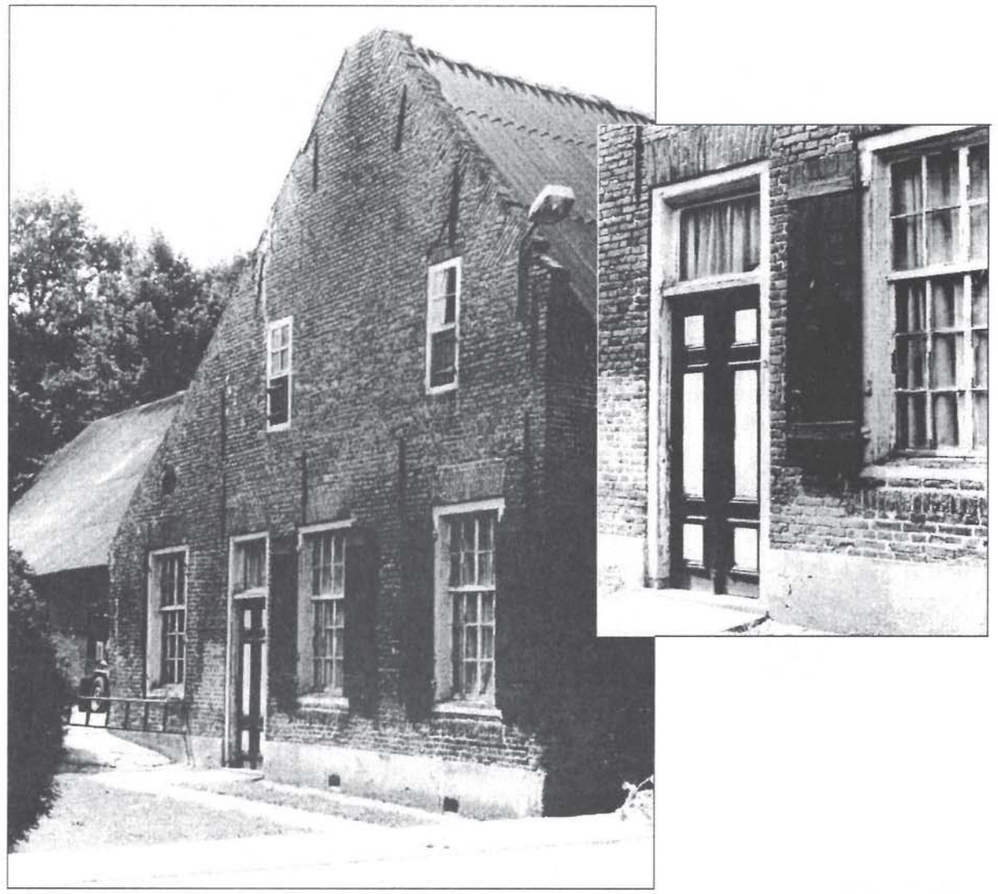

Oostgevel.

Exterieur

Het woongedeelte is afgedekt door een ongelijkzijdig zadeldak tussen puntgevels.
De buitenmuren bestaan uit schoonmetselwerk en zijn op sommige plaatsen wel 40 cm dik.

De hoofdingang (voordeur) bevindt zich aan de oostgevel en bestaat uit een dubbele paneeldeur met bovenlicht. Aan weerszijden zitten hoge vensters met twintigruits schuiframen, gedeeltelijk door blinden afgedekt.
Twee smalle, hoge vensters op zolderhoogte zijn halfweg de hoogte gedeeld, aan de onderzijde door opgeklampte luiken gesloten en bovenin met glas in kruisroeden bezet.
Een forse schoorsteen bekroonde de geveltop. Helaas heeft deze het geheel begeven.
Langs de dakhellingen zijn vlechtingen in het metselwerk toegepast.
Boven de melkkelder bevindt zich een rond ventilatiegat.

Vlechtingen in het metselwerk.

Het noordelijk gevelvlak is rechts van het midden, ter breedte van een gebintstel, in een ander soort metselwerk opgetrokken, hetgeen wijst op een latere verbouwing. Het laat zich niet raden waarom deze verbouwing is uitgevoerd.
In de oudere gevelvlakken aan weerszijden ervan komen bij de bouwnaden en op de hoeken klezoren (sluitstenen) voor. Er is geen duidelijke verklaring te geven waarom deze klezoren ook bij de bouwnaden zijn aangebracht.

Bij de opkamer bevindt zich hoog in het gevelvlak een venster met luiken en een zestienruits schuiframe en bij de kelder een luchtopening die beschermd is met diefijzers.
Woonkamer en keuken hebben een venster met luiken en twintigruits schuiframen.
Op zolderhoogte bevindt zich een dubbel luik met opgeklampte deurtjes.

Opvallend is het verloop van de voorgevel. De plattegrond op pagina 5 laat dat duidelijk zien. Koos de 'architect' hier bewust voor deze niet evenwijdige vorm om het zonlicht zoveel mogelijk te benutten?

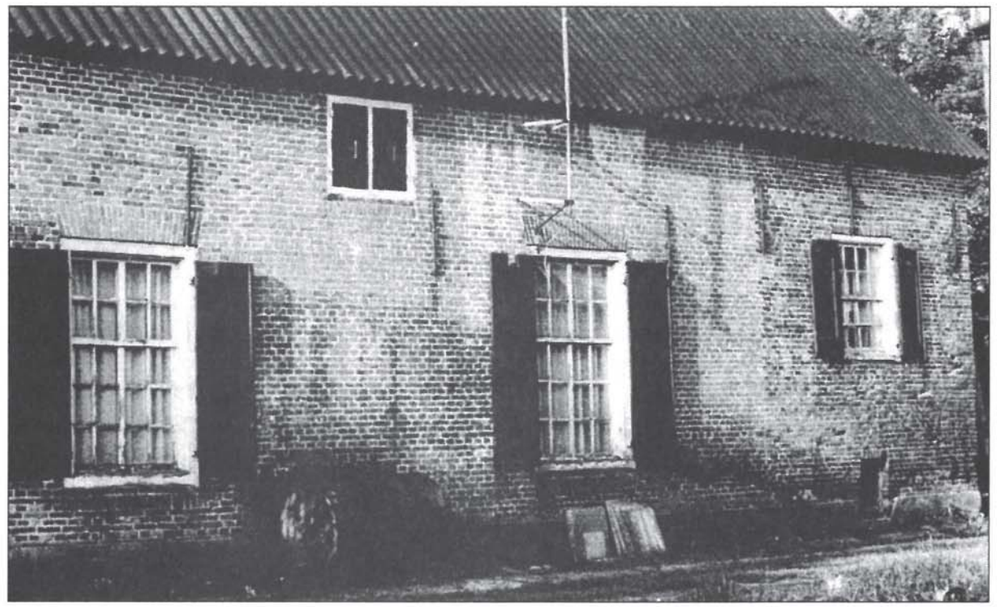

Noordgevel.

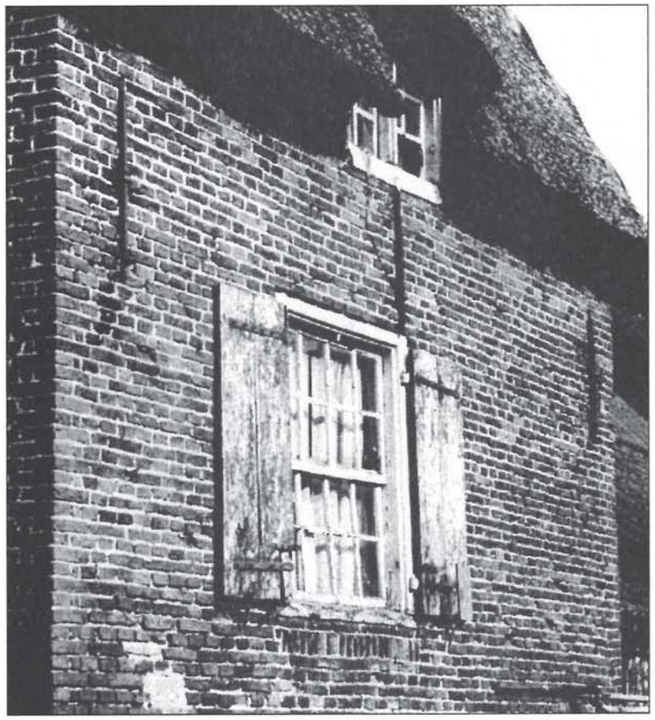

Westgevel.

De westgevel van het woonhuis heeft een venster met luiken met zestienruits schuifraam, en een wolfsdakraam, dat licht geeft voor de zolder.

De bijkeuken, die in feite in het bedrijfsgedeelte ligt, heeft een venster met twintigruits indeling en een ingang voor dagelijks gebruik.

De bedrijfsruimte is in drie beuken gedeeld door zes eiken ankerbalkgebinten. De oorspronkelijke indeling (dwarsdelen en stallen) is in de oostgevel nog te herkennen aan de hoge, dubbele deuren en kleine stalramen.

De binnenindeling is de laatste jaren geheel gewijzigd en grotendeels in gebruik genomen als middenlangsdeel met aan weerszijden veestandplaatsen.

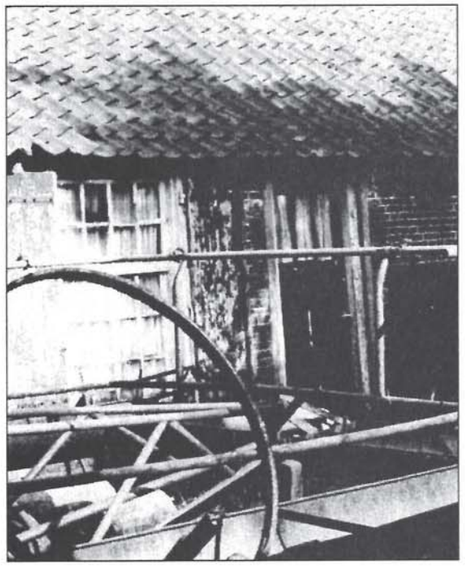

Bijkeuken.

'Bedrijfruimte'.

De zuidgevel langs de Burgemeester van Erpstraat is blind, alleen op zolderhoogte is een ronde ventilatieopening.
In de westgevel komen een aantal gietijzeren, getoogde stallichten met kruisroeden voor en een mestdeur.

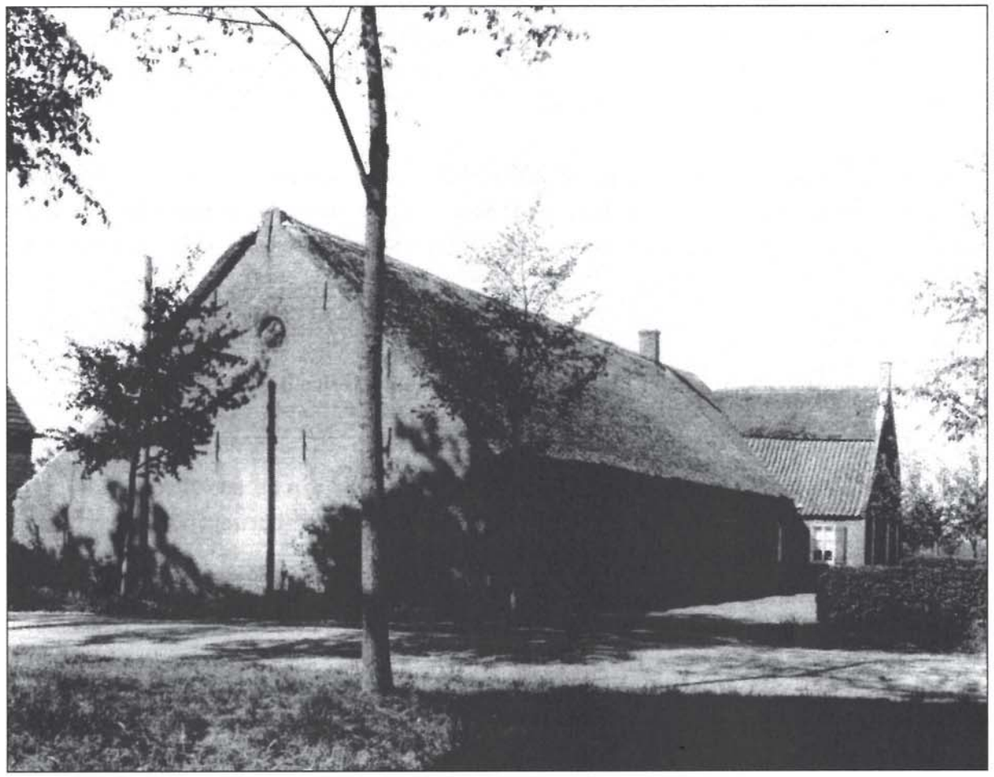

Zuid- en oostgevel (foto uit 1960, Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek, Arnhem).

Wie waren de eigenaren door de eeuwen heen?

Gegevens die nodig zijn om het juiste spoor te vinden zijn summier en de akten zijn moeilijk leesbaar. Ontcijfering resulteert vaak in een aantal weinig zeggende, ambtelijke kreten, die de indruk geven dat de omschrijving van de transactie bewust vaag werd gehouden. Dat is natuurlijk niet de opzet geweest. Men zou beslist duidelijker zijn geweest wanneer men toen geweten had, dat er 300 jaar later in Berghem nog lieden zouden zijn, die graag het naadje van de kous rondom de transacties van dat huis op de hoek van de Harense Steeg wilden weten.

Het onderzoek naar de eigenaars begon in 2000 bij de huidige eigenaar Johan van den Heuvel. Vervolgens hebben we teruggezocht, steeds weer naar de vorige eigenaar. De laatste die we op het spoor konden komen was, hoe is het mogelijk, wederom een familie Van de Heuvel, in het jaar 1692.

1692

Op 6 februari 1692 heeft er in Berghem een erfmangeling (erfruil) plaats, waarbij het 'Huijs en hoff' dat in dit artikel wordt beschreven, voor het eerst in beeld komt.

Het zijn de gebroeders Jochem en Jacob Aerts van de Heuvel aan de ene zijde met als 'tegenpartij' Peter Willem Hoefs, die verschijnen voor de president-schepen van Berghem, Lowijs du Pree, voor het opmaken van de akten.
De verkorte omschrijving luidt:
Huijs, hoff, schuur en brouwerij met toebehoren en verkenskoij aan de Schutsboom van Peter Willem Hoefs gaat op 6 februari 1692 als erfmangeling over naar Jacob Aerts van de Heuvel.[1]
'In ruil daarvoor' gaat, als erfmangeling dus, 'Huijs en hoff' in de Laenderstraat en nog land van Jochem Aert van de Heuvel naar Peter Wil[le]m Hoe[f]s.[2]

Deze twee families hebben wat gemeen: ze zijn beiden in goede doen en het zijn brouwers. De familie Hoefs neemt een bijzondere plaats in in de Berghemse samenleving. Het boek 'Genealogie en geschiedenis van het geslacht Hoefs en Hoes' (1985) brengt dat op een voortreffelijke wijze in beeld. Peter Willem Hoefs bekleedde verschillende openbare functies. Je komt hem in de rechterlijke archieven van Berghem tegen als kerkmeester, schepen en 'borgemeester'. Hij was in 1678 gehuwd met Aelke Ceelen Ledegemans, die op 26 februari 1683 overleed. Op 4 juli 1683 hertrouwde Peter Willem te Haren met Aleydijs Peterus Boijen, weduwe van Peter Henricus Boijen. Aleydijs werd begraven in Haren op 24 november 1702, acht dagen na het overlijden van Peter Willem.

Jacob en Jochem van de Heuvel waren zonen van Aert Goossens [van de Heuvel], die vele jaren president-schepen van Berghem was.
Beide zonen lieten hun aanwezigheid nog wel eens merken. Zo speelde Jochem in 1700 een rol als getuige à charge in de affaire Withnij. Zijn broer Jacob kon niet zo goed overweg met de predikant van de Gereformeerde Gemeente Berghem-Nistelrode, Johan Halleman.

Bij een bezoek aan de markt in Megen beantwoordde Jacob het 'hoed af-gebaar' van de predikant met een aantal stokslagen en wel zodanig dat het bloed langs zijn hoofd liep. Half versuft moest de predikant op de vlucht om zich te redden.

1703

Op 14 april 1703 verdelen de erfgenamen van Peter Willem Hoefs alle bezittingen.
Dat was een uitgebreide klus voor Michiel Withnij, die toen het secretarisambt in Berghem en Nistelrode uitoefende.[3] Er is vooral veel land te verdelen, maar eerst komt het huis aan bod. De betreffende akte begint als volgt:

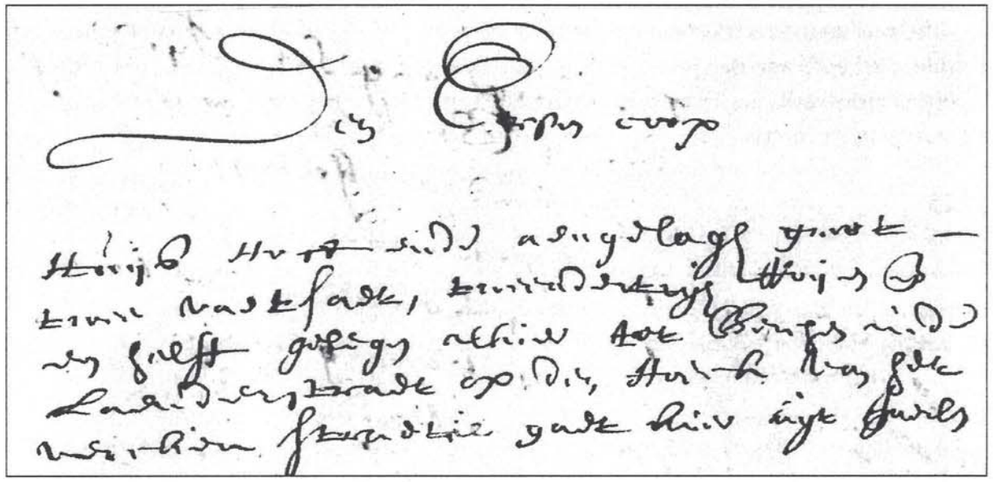

Transcriptie:

Den Eersten coop

Huijs, Hoff ende aengelagh groot
twee vaetsaet / tweendertigh roijen [ende] ob
een halff gelegen alhier tot Bergen inde
Laenderstraet op den Hoeck van het
Vercken straetie (moet 'Kercken straetie' zijn) *gaet hier uijt jaerl[ijckx]* ...

De nieuwe eigenaar van het huis wordt Gijsbert van den Broek, een wettige zoon van Jan Gijben en Greetje Willem Hoefs, een volle zuster van Peter.

Uit de boeken blijkt dat Gijsbert van den Broek vaak prominent aanwezig was. En ambitieus was hij ook. Zo was hij in 1733 zelfs van plan om de Tienden van Berghem te pachten.
De borgen, die hem aanvankelijk toezeggingen hadden gedaan, lieten hem uiteindelijk toch in de steek, zodat het plan niet doorging.

Al een maand later, op 16 mei 1703, passeert een volgende akte over het 'Huijs en hoff'.[4] Daaruit is niet duidelijk wat er nu precies met de boerderij gebeurt, maar het is wel gerechtvaardigd om aan te nemen dat deze overgaat naar de familie Emonts. Dat is af te leiden uit de scheiding en deling van de bezittingen van Peter Emonts en zijn vrouw Jenneke Fransen op 15 februari 1710. 'Huijs en hoff op de hoek van de Haarsteeg' gaan dan over naar zoon Peter.[5]

Peter Emonts komen we ook tegen bij het gilde. Hij was gehuwd met Haerske Peters. Rond 1725 komt hij te overlijden. Zijn vrouw blijft op de hoeve achter. Haar vaste goederen worden echter in arrest genomen. Jacobus Ackerman, vorster van Berghem, verklaart dat om deze te kunnen verhuren of te verkopen.[6,7]
De akte was o.a. ondertekend door Dirck Willem van 't Hoff, de eerste gereformeerde president-schepen van Berghem, wiens naam ook voorkwam op de grootste klok van de St. Willibrorduskerk, die, evenals de overige klokken, in de oorlog door de Duitsers werd afgevoerd en gesmolten.

1725
Zacharias Looman uit 's-Hertogenbosch komt even in beeld als nieuwe eigenaar / geldschieter. Op 9 november 1725 koopt Francis van Erp 'Huijs en hoff, de Landerstraat ligt zuidwaarts, de Haarsteeg Oost', een locatieaanduiding die zich nog vaak zal herhalen. Hij betaalt daarvoor *f* 500,--.[8]

1727
Twee jaar later, op 8 april 1727, verkoopt Francis Tonis van Erp, als lasthebber, 'Huijs en hoff' aan Jan van Laar, de Nederduits-Gereformeerde secretaris van Berchem, Heesch en Nistelrode.[9]
De functie van secretaris zou hem niet welgevallen. Al vlak na zijn aantreden in 1721 kreeg hij te maken met beledigingen en dreigementen. En daar bleef het niet bij. In de nacht van 25 op 26 oktober 1721 werden aan het huis waar hij toen verbleef vernielingen aangericht. Er werd zelfs geschoten en de vele ruitjes rinkelden. De getuigenverklaringen waren niet sterk. De nicht van de secretaris had het een en ander wel gehoord, maar de meid had overal doorheen geslapen en de knecht dacht dat het 'donderde'. Dat vervelende voorval geschiedde niet in het huis op de hoek van de Harense Steeg, want dat kocht hij pas in 1727. Bij zijn komst naar Berghem in 1721 had Jan van Laar voor een periode van zes jaar een huis gehuurd naast Jan Coolen. Dit huis was van Mej. Cornelia Willemijna Dircx, die het verhuurde 'met boomgaard en bleekveld (exclusief twee kamers die zij zelf nodig had voor opslag) voor 65 gulden per jaar voor de duur van zes jaar', onder de conditie "zoals gelegen in sijn dooren ofte buijken hegge en verders rontom de bogaert in sijn graaven".[10]

1732
De gezondheid van Jan van Laar liet te wensen over. Op 3 maart 1732 laat hij zijn testament opmaken. Alles gaat naar de langstlevende, zijn vrouw Johanna van Riemsdijk.[11]

1735
Op 6 mei 1735 verkoopt Johanna van Riemsdijk haar zeer indrukwekkende inboedel. De belangstelling voor de openbare erfhuisverkoping is groot, de lijst van kopers navenant.[12]

1741
Pas op 22 juni 1741 verkoopt Johanna van Riemsdijk haar 'Huijs en hoff' in de Laanderstraat aan Willem Coolen. Hij betaalt daarvoor *f* 1.235,-- en laat *f* 600,-- op het huis staan tegen een rente van 3,75%.[13]

1761
Scheiding en deling van de bezittingen volgens het testament van Willem Coolen en zijn vrouw Elisabeth Hoex. De te verdelen gronden zijn indrukwekkend. Willem had inderdaad een 'ruim territorium'. En ook het huizenbezit van deze kinderrijke familie is meervoudig. 'Huijs en hoff neven de Haarsteeg' gaan naar zoon Dirk Coolen; ook zoon Jan krijgt een eigen 'huijs en hoff' toebedeeld. We komen Jan in 1767 tegen als president-schepen van Berghem.[14]

1783
Op 18 augustus 1783 laat Dirk Coolen zijn testament opmaken. Zijn broer Jan Coolen en zijn vijf zusters, waaronder Leena, gehuwd met Jan van Poppelen, worden genoemd als universeel erfgenamen. Op 2 oktober 1783 wordt het vastgoed, nagelaten door Dirk Coolen (begraven op 23 september 1783), overgebracht door zijn weduwe en tochteresse Anne Maria Geert Schuurmans.[15]

1797
De eerstvolgende akte waarin we het huis weer tegenkomen is 22 mei 1797.
Het huis is afgebrand en de eigenaar, Jan van Poppelen, schepen van Berghem, gehuwd met Leena Coolen, laat een verklaring opmaken waarin de schade wordt vastgelegd.[16]

Schade aan woonhuis en groot achterhuis bedraagt 900 gulden. Ook de daarbij staande schuur en varkenskooij, waardig 200 gulden, zijn verbrand. In het huis op zolder lag gedorste haver, rog, boekwijt, raap en lijnzaad en andere goederen, samen waardig ter somme van 750 gulden.
Maar ook de inboedel in het huis is verbrand. Vier bedden met toebehoren, koper, tin, linnen, winkelgereedschap en herbergiersgereedschap en verder wat tot een groot huis en herberg behoort, met levensmiddelen, zijnde tesaamen waardig ter somme van 900 gulden.
In het achterhuis is verbrand de gehele voorraad hooi en alle boeren bouwgereedschap zijnde waardig 575 gulden. In een apart staande schuur is verbrand een grote hoeveelheid ongedorste rog en tarwe en ook drie varkens samen waardig de somme van 765 gulden. Deze taxatie doet hij ter goede trouw en na beste kunde.

Eén ding is zeker, de taxatie was de moeite waard.

1832

Op de kadasterkaart uit 1832 (zie pag. 3) is het huis op de hoek van de Laanderstraat, links van de Haarsteeg, ingetekend onder nummer 523 met als eigenaar Johannes van Poppelen, herbergier, gehuwd met Allegonda van Grunsven. Johannes overleed op 26 januari 1837. Allegonda bleef achter met haar zeven kinderen. De oudste was Jan Francis, van beroep olieslager.

1837

Hendrik van Amstel, geboren op 9 mei 1783, gehuwd met Erika Kling, wordt in 1837 de nieuwe eigenaar.
Hendrik van Amstel stamde uit een voorname familie uit 1600 van wie we in de geschiedenis van het Maasland vele nazaten tegenkomen op hoog, bestuurlijk niveau.
Hij was tot 1850 president-schepen van Berghem.
Volgens het bevolkingsregister woont rond 1850 zijn zoon Adrianus van Amstel, geboren 28 maart 1821, gehuwd met Helena Essens, op deze plek.

1855

'Huijs en hoff' gaan naar Willibrordus van Erp, geboren in Oss op 19 mei 1812, overleden op 17 januari 1873. Hij was gehuwd met Maria Wilhelmina van Amstel, geboren in Berghem op 26 november 1819, een dochter van Hendrik van Amstel. Uit dit huwelijk werden acht kinderen geboren, allen in Oss. Alleen zoon Adrianus zou zich later in Berghem vestigen.

1874

In 1874 komt het huis op naam van zijn zoon Adrianus Lambertus van Erp, geboren 24 februari 1850 in Oss, overleden 28 augustus 1924, van beroep veehouder / bouwman.
Hij was gehuwd met Anna van der Putten, geboren 16 juli 1850 in Berghem, overleden 23 oktober 1918.

Uit dit huwelijk werden zeven kinderen geboren:
Wilhelmina Maria Josephina Antonia, geboren 11 november 1879, overleden in Niftrik 24 oktober 1959, gehuwd met Bernardus Petrus Uijen uit Niftrik;
Antonius Willibrordus Johannes (Antoon), geboren 21 oktober 1880, overleden 4 april 1966, gehuwd met Harriëtte van Breugel;

Anna van der Putten (foto uit 1902).

Nicola Francişca Elisabeth, geboren 1 december 1882. Zij gaat op 10 juli 1897 naar Schijndel en treedt later in bij de Zusters van Tilburg. Haar kloosternaam was Zuster Jovina;
Elisabeth Francisca Helena (Bertha), geboren 5 november 1884, overleden 20 mei 1951;
Willibrordus Franciscus Joannes (Brordje), geboren 4 november 1885, overleden 8 augustus 1972, gehuwd met Anna Nass, hertrouwd met Joanna Maria van Raaij;
Henricus Josephus Antonius (Harrie), geboren 14 februari 1887, trad in bij de Congregatie van Scheut, ging als missionaris naar China en werd daar op 12 mei 1924 vermoord;
Theodorus Adrianus, geboren 12 december 1890, trad 8 september 1919 in bij de Congregatie van Scheut en vertrok naar Congo (Kasai). In 1931 kwam hij terug naar Sparrendal, waar hij op 19 december 1972 overleed.

Antoon van Erp (foto uit 1950).

1925

De familie van Erp breidt haar territorium uit en laat twee nieuwe huizen bouwen, Huize Adri-Anna en Huize Burgershof, grenzend aan de linkerzijde van de bestaande locatie. Huize Adri-Anna wordt betrokken door dochter Bertha. Zoon Antoon, gehuwd met Harriëtte van Breugel, geboren in Elshout 9 juni 1887, overleden op 22 oktober 1957, betrok Huize Burgershof. Daarvoor woonde hij aan de overzijde van de Laanderstraat, op de locatie die de meesten zich zullen herinneren als het huis van zijn broer Brordje.
Alleen de jongste twee kinderen, Jozef en Marie Antoine, zijn op Burgershof geboren.

Antoon van Erp was beëdigd taxateur voor onroerend goed, een belangrijke functie in de gemeente Berghem, waar ook het notariaat Bijvoet was gevestigd.

Het stamhuis op de hoek van de Steeg blijft tot 1938 in het bezit van Elisabeth (Bertha) van Erp en in gebruik als boerenbedrijf.
Het werk werd verricht door derden.
Zowel Huize Burgershof als Adri-Anna zijn ook nu nog in het bezit van dezelfde familie.

1938 - heden

Op 19 september 1938 worden 'Huijs en hoff' van Elisabeth van Erp verkocht aan Leonardus Antonius van den Heuvel, geboren 30 maart 1895, overleden 16 augustus 1984, gehuwd met Adriana (Jaan) van de Rakt, geboren in Heesch op 12 september 1897, overleden 26 oktober 1986.

De omschrijving van het huis ziet u op het 'Bewijs van Eigendom', opgemaakt door het 'kantoor van Mr. H.A.H. Bijvoet', dat we hierbij afbeelden.
Opvallend is dat in 1938 nog steeds als locatiebeschrijving *Berghem, a/d Laanderstraat* - ***hoek Kerksteeg***, gehanteerd wordt.
Dat begrip blijkt toch onuitwisbaar te zijn!

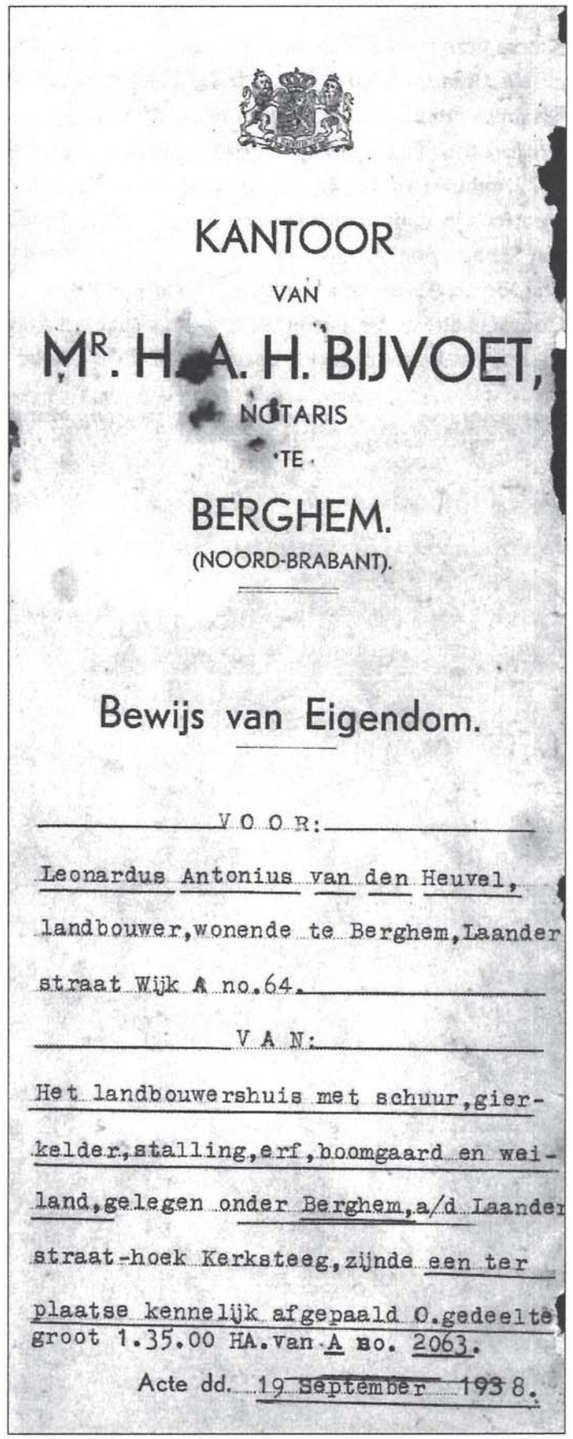

KANTOOR
VAN
Mr. H. A. H. BIJVOET,
NOTARIS
TE
BERGHEM.
(NOORD-BRABANT).

Bewijs van Eigendom.

VOOR:

Leonardus Antonius van den Heuvel, landbouwer, wonende te Berghem, Laanderstraat Wijk A no.64.

VAN:

Het landbouwershuis met schuur, gierkelder, stalling, erf, boomgaard en weiland, gelegen onder Berghem, a/d Laanderstraat-hoek Kerksteeg, zijnde een terplaatse kennelijk afgepaald O.gedeelte groot 1.35.00 HA. van A no. 2063.

Acte dd. 19 September 1938.

De nieuwe eigenaar Leonardus (Lee) van den Heuvel verbindt zich, op verzoek van Elisabeth van Erp, aan enkele bijzondere voorwaarden:

"De comparant Van den Heuvel verbindt zich om het aan de zuidzijde van het door hem gekochte perceelsgedeelte bevindende kruisbeeld met plantsoen en omgeving in ongeschonden staat te laten voortbestaan en de grond welke daartoe bestemd is, niet in gebruik te nemen vóórdat het kruisbeeld, om welke reden dan ook mocht worden verwijderd en men de grond niet meer voor religieus doel wenst te gebruiken."

Elisabeth was gehecht aan haar woonomgeving en wilde daarom niet alles prijsgeven.
Zo had ze nog een paar andere voorwaarden, waarmee Leonardus van den Heuvel geen problemen scheen te hebben:
"... dat de pomp, dienende tot drenking van het op de weiden grazende vee, gemeenschappelijk eigendom zal blijven van de comparanten Van den Heuvel en Van Erp."

en dat er voor Elisabeth ...
"drie fruitbomen blijven gereserveerd te harer keuze, zich bevindende in de boomgaard."

Ook belangrijk was:
"het behouden van het recht van uitweg ... om te komen en te gaan ... in rechte lijn langs de bestaande heg, welke de boomgaard van het weiland scheidt ... naar en van de Kerksteeg."
Het toeval wil dat die uitweg lag op de hoogte waar de schuilkerk heeft gestaan.

De overlevering zegt dat men zich aan die afspraken keurig heeft gehouden, zoals het gewoon was in die tijd.

Leonardus van den Heuvel maakte in 1938 dus een bijzondere (en tevens goede!) keuze. Niet gemakkelijk in een (voor hem extra) moeilijke tijd. Op 29 juni 1938 was namelijk zijn woonhuis, eveneens gelegen aan de Laanderstraat, aan de linkerzijde van Antoon van Erp - van de Geer, geheel door brand verwoest. Alleen de schuur bleef staan.
Deze locatie werd op 30 april 1898 door zijn vader, Gerardus (Grad) van den Heuvel, geboren 29 mei 1860, gekocht van Wilhelmus Fredericus Nass uit Herpen. Grad bleef daar met zijn gezin wonen tot 1917.
De familie voelde zich thuis in de Laanderstraat / Burgemeester van Erpstraat. Grad was schoenmaker van beroep en de zaken gingen goed. Op 14 september 1917 kocht hij van Marinus Antonius van Erp (c.s.), wethouder te Oss, een (tweede) huis in de Laanderstraat, op de hoek van de Broekstraat, aan de zijde waar de historische schutkooi staat. Dat huis ging hij zelf bewonen. Zoon Frans stichtte hier later zijn gezin.

Na de brand ging Lee dus op de locatie Burgemeester van Erpstraat 55 opnieuw aan de slag (september 1938). Het werk werd niet geschuwd; het boerenbedrijf floreerde.
Goed voorbeeld doet goed volgen, zo moet iedereen hebben gedacht.

Foto genomen bij het huwelijk van dochter Lenie in 1967.
Staand v.l.n.r. Sjan, Cor, Gerrit, Gerda, Lenie, Dora, Johan en Antoon;
zittend moeder Jaan en vader Lee.

Leonardus van den Heuvel en Adriana van de Rakt kregen acht kinderen:
Gerarda Theodora (Gerda), geboren 27 april 1930;
Cornelis Johannes (Cor), geboren 26 juni 1932;
Theodora Maria (Dora), geboren 19 december 1933;
De tweeling Gerardus Maria (Gerrit) en Johannes Maria (Johan), geboren 23 december 1936;
Adriana Leonarda Maria (Sjan), geboren 18 juli 1938;
Leonarda Adriana Maria (Lenie), geboren 15 februari 1941;
Antonius Maria (Antoon), geboren 1 februari 1943.

Zoon Johan is op de locatie Burgemeester van Erpstraat 55 blijven wonen en heeft het boerenbedrijf, eveneens voortvarend, voortgezet.
In 1980 vertrokken Leonardus en Adriana naar het verzorgingshuis 'Wilberthof'.
Het historische pand werd daarna uitsluitend nog gebruikt als bedrijfsruimte; Johan woonde vanaf 1973 al in de aangrenzende bungalow. Hij was gehuwd met Theodora Swinkels, geboren in Lieshout 30 juli 1936. Zij overleed op 12 februari 1998.

Conclusie

Over de oudheidkundige en volkenkundige waarde van dit pand is nooit enig misverstand geweest. Men was het erover eens dat het hier een huis betrof dat voor Berghem uniek was. Om die reden kwam het in 1969 al voor op de gemeentelijke lijst van monumentale panden. In 1976 werd het pand op de monumentenlijst geplaatst door het toenmalige Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk, omdat men het zodanig van belang vond, dat bescherming ervan ingevolge de Monumentenwet gerechtvaardigd was.
Maar helaas, wat bleek? Er was in 1969 op het ministerie een vergissing gemaakt. Het pand Burgemeester van Erpstraat 55 bleek niet beschermd te zijn. In de bescheiden van het historische pand was namelijk abusievelijk als locatie Harenseweg no. 1 vermeld.
De minister heeft na ontdekking deze vormfout, een 'departementale' vergissing, in 1978 willen herstellen, echter dat bleek niet zonder meer mogelijk te zijn. Bij het toestaan van de bouw van een bungalow, pal naast de boerderij, was namelijk bepaald dat het oude pand, zodra de bewoners dat zouden verlaten, alleen kon worden omgebouwd tot agrarische bedrijfsruimte. Bewoning van de monumentale boerderij kwam daarmee als mogelijkheid te vervallen. En zo is het ook geschied. Het huis fungeert uitsluitend nog als bedrijfsruimte.
Begrijpelijkerwijze had de eigenaar bezwaren tegen het alsnog plaatsen op de Rijksmonumentenlijst, gezien de zware verplichtingen die Monumentenzorg voor hem als particulier daaraan zou verbinden. Er werd door de eigenaar bezwaar aangetekend tegen plaatsing, met volledige medewerking van het College van B&W van Berghem; men vond dat restauratie en onderhoud de bedrijfsvoering ernstig zouden aantasten.
Op 2 januari 1980 kwam het bericht dat de voorgenomen beschikking van de Staatssecretaris van CRM tot plaatsing van de boerderij op de Rijksmonumentenlijst bij Koninklijk Besluit was vernietigd.

Het pand kwam dus niet op de lijst!
Wat jammer toch dat aan zo'n prachtig, historisch huis indertijd niet de bestemming kon worden gegeven die het verdient. Kortzichtig vooral ook, om een vergunning af te geven voor het bouwen van een bungalow vlak achter het eveneens historische kruisbeeld en op vijf meter afstand van het authentieke woonhuis, waardoor dit, vanaf de hoofdweg gezien, geheel wordt gemaskeerd. Met enig historisch besef en beleid op het gebied van bouw- en woningtoezicht zou hier toch een voor alle betrokkenen betere oplossing mogelijk hebben moeten zijn.

Soortgelijke negatieve besluiten werden ook elders genomen, Berghem was geen uitzondering.
In de zeventiger jaren was er nauwelijks oog voor de historische waarde van een dergelijke boerderij. Gelukkig denken bestuurders daar nu heel anders over. En ook steeds meer particulieren zijn zich terdege bewust van de noodzaak om dergelijke, cultuur-historische panden te behouden.

Pag. 2 – woensdag 31 mei 1978 – BRABANTS DAGBLAD – OSS

B. en W. tegen besluit CRM in beroep bij de Kroon

Boerderij in Berghem monument

(Van een onzer verslaggevers)

BERGHEM – Tegen de wens en de bedoeling in van B. en W. van Berghem heeft het Ministerie van Cultuur Recreatie en Maatschappelijk Werk het pand Burgemeester van Erpstraat 55 in Berghem op de Monumentenlijst geplaatst. Het college van burgemeester en wethouders van Berghem stelt nu de gemeenteraad voor om bij de Kroon beroep aan te tekenen tegen dit besluit van het Ministerie van CRM

Maandag 5 juni komt de gemeenteraad van Berghem bijeen in een openbare vergadering en zal dan over het voorstel van B. en W. een beslissing nemen.

Bungalow

De reden waar... Berghem het pla... oude vervallen b... Monumentenlijst n... het feit dat enkele vergunning werd ve... bouw van een bunga...

Vergissing?

Het pand Haren... midden in de polde... hem en Haren in sta... jaar bij de dienst mo... aangemeld om op de ... schermde monumente... geplaatst. In 1974 werd... ling opgemaakt voor ... tie, die na enkele weke... werd bezien. De nieuwe... kwam 2428 gulden hoge... ambtenaar van monum... kwam eigenlijk niet gehe... wacht bij het pand Burg... van Erpstraat 55 uit. Inme... omschrijving van Harena... werden destijds aan monu... zorg de kenmerken van he... Burgemeester van Erpstraat... gegeven.

Hoe dat kon gebeuren is ... heden nog een raadsel. De a... naar liet weten dat Harenseweg... eigenlijk niet in aanmerking k... om op de lijst te worden geplaat... B. en W. van Berghem stelden... de raadsvergadering dat de rijk... dienst momenteel eigenlijk mors... wel verplicht is het pand op ... lijst te gaan plaatsen. De aanvrag... ot het verlenen van een subsidi... wordt in ieder geval niet opgehou... en.

Bepalingen

Het pand Burgemeester van Erp... straat 55 kan volgens de bepalin... en niet zonder meer op de lijst... van monumenten worden gezet. Bij... et toestaan van de bouw van een... bungalow, pal naast de boerderij... van het zogeheten dwarsgeveltype,... werd bepaald dat zodra de huidige... bewoners — het echtpaar R. van de... Heuvel — het pand hebben verla... n, het pand alleen kan worden... ingebouwd tot bedrijfsruimte. De... bestemming moet dan ver... n. Op deze ...

Deze boerderij in Berghem is volgens CRM wel een monument maar volgens B. en W. van Berghem niet.

De zoon wilde het boerenbedrijf voortzetten, maar ernaast in een nieuw te bouwen woning gaan wonen. Die woning is inmiddels al gerealiseerd en de oude boerderij, die in een zeer slechte staat keert dreigt ...

ix," aldus gemeentesecretaris Peperkamp.

Onderwijszaken

De Berghemse gemeenteraad krijgt maandag ook tal van onderwijszaken voorgelegd. ...

Berghemse monumenten bijna in de verdrukking

BERGHEM — Berghem, vrij vertaald woonplaats bij de ber... gen, gelegen op de overgang van... kleingronden naar ...re zand... gronden kan boge... geschiedenis. Reed... ze jaartelling wr... woond maar liet... sche monumente... van. Het is eer... geworden met ... ken een mod... bij de kerk ... luchtheater. ... moede, geslr... Overlaat zij... heeft ze ov...

Toch hw... tol moeter... dige wel... en karak... zijn op... aangeto...

Een eeuu... schc... gal... tie... d...

enthousiasme waarmee dit dorp zich ontwikkelde heeft de meeste monumenten de das om gedaan of ze totaal vervreemd van hun vroegere omgeving. Een monument staat nu eenmaal nooit op ...alt, het maakt deel uit van het ...tiet van het landschap ...n een wijk of ...nt monu... ...de

tiende eeuwse boerderijen van het Hilvarenbeekse type. Deze boerderijen met hun hoge voorhuisgevel, lagere schtergevel en T-plattegrond vormden tezamen met de eerdergenoemde villa een bijzonder fraaie entree tot het dorp. De tegenwoordige situatie is hopeloos; een boerderij is afgebroken en vervangen door een nieuwe woon-boerderij. De andere heeft gezelschap gekregen van ...moderne bungalow. De nu ...de boerderij is op 12 ...de voorlopige ...komen, ...

de in 1886 gebouwde en in uitgebrande stenen stellingm... een donker karkas, nog he... baar, maar dood.

Verdediging

De gelukkige uitzonder... de regel is de op 16 juni ... consacreerde St. Willib... kerk met haar laatgotisch... De toren, gebouwd op fu... ten uit de dertiende e... hoort tot de Kempisch... rijk versierd, haaks ... steunberen, en valt als ... vergelijken met de iets ... minder robuuste kerk... De Berghems... ...nt uitge...

Pag. 4 — vrijdag 11 juni 1976 — BRABANTS DAGBLAD — OSS

GAAT CRM VERGISSING STRAKS ONDERKENN...

College Berghem wil pand var... monumentenlijst laten afvoere...

(Van een onzer verslaggevers)

BERGHEM —In de openbare raadsvergadering in Berghem, die maandag om 20.30 uur begint, komt het college van B. en W. met een voorstel tot het laten afvoeren van het pand Burgemeester van Erpstraat 55 van de voorlopige lijst van beschermde monumenten. Met dit voorstel ondersteunt het college de wens van de heer J. van de Heuvel, die de oude karakteristieke boerderij in de toekomst in gebruik wil gaan nemen als agrarische bedrijfsruimte. In het verleden is het pand ook al in de Berghemse raad ter spraake gebracht. Dit door een vergissing van ...rijksdienst ...

...en afvroegen wat er met het Burg. van Erpstraat moest gebeuren, was allerminst duidelijk.

Het pand Burgemeester van Erpstraat 55, waarvan de rijksdienst voor de monumentenzorg vindt dat het op de lijst van ...

straat 55 kan nog worden opgemerkt dat verschillende karakteristieken aan het ... worden ontrokken, die er aan ...werd gezet. ...zij handhaa... ...t dan heeft ...n voor een ...gen manu...

...en W. Berghem willen ...Harenseweg 1 oplijst van ...monumenten handhaven

((Van een onzer verslaggevers)

BERGHEM — Ondanks het verzoek van de eigenaresse mevr. G. van Thiel-van Zummeren om haar huis, Harenseweg 1, van de lijst van beschermde monumenten af te voeren, zijn B. en W. van Berghem van m... boerderij op die lijst moet blijven staan. B. en W. zeggen te h... men dat het pand, dat nu in een slechte staat van onderho... binnenkort in eigendom aan een familielid van mevrouw Van ... overgedragen, waarna het in overeenkomst met de toegezegde ... kan worden gerestaureerd.

Het pand waar het om gaat is ... boerderij op een ...

dwarshuis en een d... verzoek van de eig... gericht tot het min... ...

„Schoonheidsfout"

(Van een onzer verslaggevers)

BERGHEM — Hoewel het gemeentebestuur van Berghem al lange tijd in de waan was dat ...

„Er is een schromelijke vergissing gemaakt. Het is een schoonheidsfoutje van monumentenzorg op z'n zachtst gezegd", verteldeI komt in ...nog aan ...

Bronnen

- Bevolkingsregister van de Gemeente Berghem 1837 - 1860, Streekarchief Brabant-Noordoost, rayon Oss
- Kadastrale legger Berghem 1832, J.H. Luijerink, 7 augustus 1984
- Berghem en Nistelrode 1648 - 1795, Protestant en katholiek in het Maasland, door drs. L.P. van den Heuvel en L.J.P. Akkermans, 1998
- Rondom Berghems Raadhuis, door drs. H.G.J. Buijks en L.P. van den Heuvel, 1987
- Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek, Arnhem
- Monumentenraad, Rijkscommissie voor de Monumentenzorg, Zeist 1979
- Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, 1976 en 1980
- Genealogie en geschiedenis van het geslacht Hoefs en Hoes, 1985
- Plattegrond gemeente Oss, Suurland / Falkplan, 14e druk

Referenties

Berchem in Akten: 1656 - 1810, J.H. Luijerink, 1993, Streekarchief Brabant-Noordoost, rayon Oss:

ref.	*datum*	*inventarisnr.*	*pag.*	*recordnr.*
1	16920206	18	75	4705
2	16920206	18	75	4706
3	17030414	25	214	3702
4	17030516	22	--	3318
5	17100215	26	--	3721
6	17250317	51	159a	286
7	17250322	51	159b	287
8	17270403	52	32	359
9	17270408	32	86	2597
10	172102 ...	51	73	192
11	17320303	52	210	544
12	17350506	53	71	668
13	17410622	33	253	2758
14	17610505	58	152	1208
15	17831002	89	60	6299
16	17970522	65	95	1941

Foto's

- Foto's op pag. 6, 7 en 9 (boven): Jos van der Burgt
- Foto's op pag. 8, 9 (onder) en 10: fotoarchief Berchs-Heem
- Foto's op pag. 16 en 17: privé-collectie Zuster Antoine van Erp
- Foto's op pag. 18 en 20: privé-collectie Johan van den Heuvel

Met speciale dank aan de heer Frans van de Vorst van het streekarchief Brabant-Noordoost, rayon Oss, voor zijn gedegen en plezierige kadastrale bijdrage.

Gerrit Laurenssen